

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

Příprava dětí z dětských domovů na samostatný život

Bakalářská práce

Autor: Eliška Červinková
Studijní program: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: Mgr. Adéla Marešová
Oponent práce: Mgr. Alena Knotková

Zadání bakalářské práce

Autor: Eliška Červinková

Studium: P21P0203

Studijní program: B0923A190001 Sociální patologie a prevence

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název bakalářské práce: Příprava dětí z dětských domovů na samostatný život

Název bakalářské práce AJ: Preparing children from children's homes for independent life

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá tématem přípravy dětí z dětských domovů na samostatný život. Teoretická část řeší problematiku ústavní výchovy a její rozdíly mezi výchovou v rodině. Charakterizuje dětské domovy v České republice a jejich prostředí jako faktor utvářející osobnost dítěte. Zaměřuje se také na zařízení, která pomáhají dítěti s přípravou na vstup do samostatného života. Empirická část zkoumá subjektivní pohled klientů dětských domovů na proces přípravy pro samostatný život. Výzkumné šetření je realizováno pomocí techniky polostrukturovaných rozhovorů s dětmi.

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Praha: Portál, 2008, 151 s. ISBN 978-80-7367-392-5.

LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. 4., dopl., vyd. Praha: Karolinum, 2011, 399 s. ISBN 978-80-2461-983-5.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010, 183 s. ISBN 978-80-7367-739-8.

SEKERA, Ondřej. *Identifikace profesních aktivit vychovatelů výchovných ústavů a dětských domovů*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, 197 s. ISBN 978-80-7368-728-1.

ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007, 143 s. ISBN 978-80-7367-318-5.

Zadávací pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Adéla Marešová

Oponent: Mgr. Alena Knotková

Datum zadání závěrečné práce: 28.2.2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci *Příprava dětí z dětských domovů na samostatný život* vypracovala samostatně pod vedením vedoucího práce Mgr. Adély Marešové a veškeré použité zdroje jsou v práci řádně citovány.

V Hradci Králové dne 30. 04. 2024

Eliška Červinková

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Adéle Marešové za odborné vedení, trpělivost a ochotu při tvorbě této kvalifikační práce. Mé další poděkování patří paní ředitelce, pracovnícím a také informantům z dětského domova za poskytnutí potřebných dokumentů a údajů. V neposlední řadě bych chtěla vyjádřit vděk své rodině a přátelům.

Anotace

ČERVINKOVÁ, Eliška. *Příprava dětí z dětských domovů na samostatný život*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2024. 54 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zaměřuje na problematiku přípravy dětí z dětských domovů na samostatný život. Teoretická část charakterizuje ústavní výchovu, popisuje důvody umístění dítěte do zařízení ústavní výchovy a blíže zdůrazňuje důležitou roli vychovatele v těchto zařízeních. Pozornost je rovněž soustředěna na samotnou charakteristiku dětského domova, na specifika jedinců žijících v těchto domovech a také popisuje možná rizika, která se mohou objevit při dlouhodobém pobytu v dětském domově. Třetí, nejdůležitější kapitola, se zabývá přípravou dětí na jejich odchod ze zařízení včetně Programu osobnosti a Minimálního preventivního programu. Práce zahrnuje také kapitolu o ukončení ústavní výchovy a analyzuje dostupné možnosti podpory pro mladé lidi po opuštění ústavu, včetně konkrétních příkladů. Empirická část popisuje kvalitativní strategii prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů a prezentuje výsledky výzkumného šetření které odhaluje míru finanční gramotnosti dětí z dětských domovů, dále zkoumá jejich dovednost organizovat si čas, také se zaměřuje na schopnost jedince při hledávání vhodného zaměstnání a bydlení. Prostřednictvím dat také zjišťuje, jak děti prožívají přípravný proces odchodu z dětského domova v kontextu jejich následného samostatného života. Jedním z praktických využití této práce je poskytnutí nových informací o této problematice a zároveň může pomoci mladým lidem překonat překážky a dosáhnout plného potenciálu v dospělosti.

Klíčová slova: dětský domov, odchod, ústavní výchova, příprava na život, integrace

Annotation

ČERVINKOVÁ, Eliška. Preparation of children from children's homes for their independent life. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2024. 54 pp. Bachelor thesis.

The bachelor thesis focuses on the issue of preparing children from children's homes for their independent life. The theoretical part characterizes institutional education, describes the reasons for placing a child into an institutional care facility and emphasizes the important role of the educator in these facilities. Attention is also focused on the characteristics of the children's home, on the specifics of children living in these homes, and also describes possible risks that may occur during a long-term stay in a children's home. The third, most important chapter, deals with the preparation of children for their departure from the facility, including the Personality Programme and the Minimal Prevention Programme. Thesis also includes a chapter about the termination of institutional care and analyses the available support options for young people after leaving the institution, including specific examples. The empirical part describes the qualitative strategy using semi-structured interviews and presents the results of the research, which reveal the level of financial literacy of children from children's homes, examines their ability to organize their time, and also focuses on the ability of the individual to find suitable job and home. Through the data, it also finds out how children experience the preparatory process of leaving the children's home in the context of their subsequent independent life. One of the practical uses of this work is to provide new information about this issue and at the same time it can help young people overcome obstacles and reach their full potential in adulthood.

Key words: children's home, departure, institutional care, preparation for life, integration

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorských výnosem č. 13/2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum: .....

Podpis studenta: .....

Obsah

Úvod	9
1 Ústavní výchova jako součást systému péče o dítě	10
1.2 Příčiny umístění dítěte do zařízení ústavní výchovy	11
1.3 Role vychovatele v zařízeních ústavní péče	13
2 Dětský domov jako specifická forma ústavní výchovy.....	15
2.1 Specifika jedinců žijících v dětských domovech.....	17
2.2 Rizika spojená s dlouhodobým pobytem v dětských domovech	18
3 Příprava dětí na odchod z dětského domova	20
3.1 Ukončení ústavní výchovy	22
3.2 Možnosti následné podpory po odchodu ze zařízení	23
4 Výzkumné šetření přípravy dětí z dětských domovů na samostatný život	27
4.1 Teoretická východiska	27
4.2 Stanovení výzkumného problému, cíle a výzkumných otázek.....	28
4.3 Charakteristika výzkumného vzorku	30
4.4 Zajištění vstupu do terénu.....	30
4.5 Technika sběru dat	31
4.6 Analýza a interpretace dat.....	31
4.7 Shrnutí výsledků výzkumného šetření.....	42
Závěr	45
Seznam použitých zdrojů	46
Příloha.....	50

Úvod

Tato bakalářská práce se věnuje důležitému aspektu života dětí v dětských domovech – jejich přípravě na samostatný život. Inspirací pro tuto práci byl člen mé rodiny, který prošel prostředím ústavní výchovy a přinesl do mého povědomí jedinečný pohled na výzvy, jimž čelí mladí lidé vychovávaní mimo tradiční rodinné prostředí. Děti v dětských domovech se potýkají rovnou se dvěma formami ztráty. Poprvé, když jsou odebrány svým rodičům a podruhé, když opouští brány dětského domova. Tato dvojitá ztráta před ně klade zvláštní výzvy při budování vlastního života. Je nezbytné se zaměřit na jejich přípravu a poskytnout jim podporu, aby mohly úspěšně a sebejistě vstoupit do samostatného dospělého života.

V první kapitole teoretické části se práce věnuje pohledu na problematiku ústavní výchovy, zmiňuje další školská zařízení, kde tato výchova probíhá a zkoumá důvody, proč mohou být děti umístěny do těchto zařízení. Významným aspektem je také role vychovatele, a jsou tak zdůrazněny jeho důležité kompetence, dovednosti a vlastnosti nezbytné pro tuto pozici. Druhá kapitola posouvá pohled k dětským domovům, kde práce popisuje jejich roli jako nedílnou součást v životě jedince.

Dále odhaluje specifika, která se vyskytují u jedinců žijících v těchto podmínkách a uvádí rizika spojená s dlouhodobým pobytem v ústavech jako jsou útky, hospitalismus nebo ztráta soukromí. V poslední kapitole se zaměření posouvá k procesu odchodu dětí z dětských domovů. Je zde zmíněn průběh přípravy na odchod, včetně Programu osobnosti a Minimálního preventivního programu. Analyzuje proces ukončení ústavní výchovy, jeho důvody a závěrem se teoretická část zaměřuje na konkrétní instituce, které mohou poskytnout podporu a pomoc mladým lidem po opuštění dětských domovů.

Empirická část se věnuje kvalitativně orientovanému výzkumnému šetření, které staví na tradičních metodách zkoumání lidských nebo sociálních problémů s cílem vytvořit komplexní obraz analyzováním různých textů a na následném získávání názorů dotazovaných osob (Hendl, 2012). Při výzkumu byly použity polostrukturované rozhovory s pěti informanty v dětském domově ve Středočeském kraji.

Bakalářská práce si klade za cíl na základě odborné literatury popsat a analyzovat, jak dotazovaní jedinci prožívají přípravný proces odchodu z dětského domova v kontextu jejich následného samostatného života a zároveň zkoumá způsob, jakým se na tento odchod připravují. Tato práce může potencionálně otevřít cestu k mapování tohoto tématu a zároveň sloužit jako reflexe pro dětský domov.

1 Ústavní výchova jako součást systému péče o dítě

V rámci této kapitoly práce představuje ústavní výchovu a instituce, které do ní spadají. Pro komplexní pochopení tématu ústavní výchovy budou v dalším odstavci představena i ostatní zařízení ústavní péče, ale s menším důrazem na podrobné teoretické ukotvení. Dále se tato kapitola zabývá příčinami umístění dítěte do zařízení ústavní péče a také poukazuje na důležitost vychovatele v těchto zařízeních.

Nejprve je ale důležité si pro pochopení vymežit, co to znamená pojem „ústavní výchova“. Je to jedna z forem náhradní rodinné péče. Soud ji nařídí v momentě, kdy je výchova dítěte nebo jeho vývoj narušen nebo dokonce ohrožen. Do těchto zařízení spadají instituce jako je dětský domov, dětský domov se školou, diagnostický ústav a výchovný ústav. Cílem je dítě uchránit od rozvráceného rodinného prostředí a zároveň dítěti poskytnout sociální stabilitu a úroveň. Na straně druhé je naučit také nést zodpovědnost za své chování a uvědomovat si s tímto spojená rizika (Jánský, 2014).

Vzhledem k tematickému zaměření bakalářské práce je dětskému domovu věnována samostatná kapitola. Další instituce, které také spadají do školských zařízení ústavní výchovy, jsou následující:

1. dětský domov se školou (DDS) – obvykle jsou sem umístěny děti od šesti let do ukončení povinné školní docházky se závažnými poruchami chování nebo děti potřebující výchovně léčebnou péči,
2. diagnostický ústav (DÚ) – poskytuje komplexní vyšetření dětí a mladých dospělých ve věku od tří do osmnácti let, které trvá zpravidla osm týdnů a poté vydá doporučení, zda se může vrátit k rodičům či jiným příbuzným nebo zda je vhodné umístit dítě do DD, DDS, VÚ;
3. výchovný ústav (VÚ) - je určen dětem od patnácti let se závažnými poruchami chování, kterým byla nařízena ústavní výchova nebo ochranná výchova (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů se zaměřuje na ochranu práv a zájmů dětí a mládeže. Tento zákon je důležitým nástrojem pro ochranu práv a zájmů dětí v České republice a slouží také k zajištění jejich bezpečného a správného vývoje. Druhý zákon, který zastrešuje ochranu a přístup k výchovným a vzdělávacím možnostem dětí a mládeže, která je umístěna do ústavní nebo ochranné výchovy, je zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy

ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní péče by měla být dočasná a měla by být zaměřena na zlepšení životních podmínek a výchovy dítěte. V mnoha případech je cílem ústavní péče umožnit dítěti návrat do rodiny, pokud jsou splněny veškeré podmínky. Pokud ale nelze jinak, před nařízením ústavní výchovy má přednost náhradní rodinná péče, jako je např. adopce (Slomek, 2010). Je důležité, aby ústavní péče nebyla vnímána jako trvalé řešení, ale spíše jako forma dočasného opatření, které má za úkol poskytnout pomoc a péči dítěti v obtížné situaci. Prioritou by mělo být hledání stabilního a láskyplného prostředí, ať už v biologické rodině nebo prostřednictvím náhradní rodinné péče.

1.2 Příčiny umístění dítěte do zařízení ústavní výchovy

Rozhodnutí umístit dítě do ústavní výchovy bývá motivováno řadou faktorů, jež jsou předmětem zvážení před zahájením soudního procesu. Kromě kriminálního chování dítěte, které může být jedním z důvodů pro jeho umístění do výchovného ústavu, se však často vyskytuje jednotný prvek, se kterým se můžeme setkat, a tím je neadekvátní rodinné prostředí a výchova v rodině.

Nefunkční rodina může být důvodem, který předchází i kriminalitě dítěte. V tomto kontextu lze identifikovat tři hlavní důvody, proč rodiče umísťují své děti do dětských domovů nebo proč soud rozhodne o takovém umístění. Děti jsou do ústavní výchovy umísťovány proto, že se o ně rodiče nemohou, neumějí nebo nechtějí starat. Když se rodiče nemohou starat o své dítě, může to být zapříčiněno vlivem okolního prostředí nebo společenskými podmínkami (Kraus, 2014).

Nicméně je třeba zdůraznit, že k této situaci dochází v důsledku dlouhodobé nemoci, postižení či úmrtí v rodině. Pokud se rodiče nemohou nebo neumějí postarat o dítě, stávají se neschopnými zaručit dítěti adekvátní vývoj a splnit jeho základní potřeby. Tato situace postihuje rodiče, kteří projevují svou výraznou nezralost nebo se nemohou vyrovnat s výjimečnými situacemi, jako je například narození handicapovaného dítěte. Také sem může dále patřit rozvod, kdy jeden z rodičů znemožňuje druhému plnohodnotně se starat o dítě. Posledním případem, kdy je možné dítě odebrat je, pokud se rodiče nechtějí starat o dítě, což vytváří závažnou situaci. V jejich hodnotovém systému dominují jiné priority než péče o děti, což vede k jejich odmítnutí nebo dokonce k tomu,

že jsou vyhnány z domova. Většina dětí umístěných v dětských domovech pochází nejčastěji z rodin s omezenými sociálními prostředky (Kraus, 2014).

Ne vždy je ale situace rodiny jediným viníkem, např. alkoholismus a neschopnost udržet stálou práci hrají daleko významnější roli. Rodiče umocňují tuto nepříznivou situaci utrácením za alkohol, tímto chováním často rodiny končí i se ztrátou vlastního bydlení, což je také jedním z důvodů, který může přivést dítě do dětského domova (Vašátková, Vyhánková, 2008; Kraus, 2014). Důležité je si uvědomit, že umístění dítěte do dětského domova je v mnoha případech nezbytné pro zajištění jeho bezpečnosti.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí stanovuje tyto důvody:

- a) „zemřeli;
- b) neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti;
- c) nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti“ (Bittner, Havigerová, Janišová, Langhansová, 2007).

Po praktickém zkoumání ale zjistíme, že jsou i jiné obvyklé příčiny umístění dítěte do zařízení ústavní výchovy:

- a) „dítě je sexuálně, psychicky, fyzicky zneužívané nebo týrané;
- b) dítě je výchovně problémové a rodiče se o něj nedokážou postarat;
- c) rodina se nachází v nepříznivé životní situaci (chudoba rodiny, nevyhovující zázemí pro dítě);
- d) dítě trpí psychickým či fyzickým postižením a musí mu být poskytnuta speciální péče;
- e) dítě je zanedbané“ (Bittner, Havigerová, Janišová, Langhansová, 2007).

Klíčovým faktorem v otázce umístění dětí do dětských domovů je úloha orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který by měl aktivně vyhledávat ohrožené děti, vyzývat rodiče k plnění povinností vyplývajících z rodičovské odpovědnosti, poskytovat pomoc při výchovných problémech a poskytovat nebo zprostředkovat poradenství (Matoušek, 2010). Avšak konečné rozhodnutí o umístění dítěte do ústavní péče náleží soudu. Jakékoliv orgány, neziskové organizace nebo jednotlivci, kteří mají rozhodovací pravomoci týkajících se práv dítěte, by měli vždy dbát na nejvyšší zájem dítěte (Škoviera, 2007). Je zásadní, aby se veškerá rozhodnutí týkající se dětí odehrávala v souladu s jejich nejvyšším zájmem a aby byla věnována pozornost jejím potřebám. Každé dítě je jedinečné a každé dítě reaguje v tomto náročném procesu jinak. Zároveň je třeba klást

důraz na pomoc rodinám v obtížných situacích, aby se předešlo umístování dětí do ústavní péče.

1.3 Role vychovatele v zařízeních ústavní péče

V kapitole věnované vychovateli v zařízeních ústavní výchovy práce reflektuje specifické výzvy a situace, s nimiž se vychovatelé setkávají a jakým způsobem mohou adekvátně reagovat. Tato kapitola dále zkoumá jeho vlastnosti, dovednosti a kompetence, které tato práce vyžaduje. Vychovatel, který pracuje v resocializačních zařízeních, čelí rostoucím nárokům v oblasti kvalifikace a osobnostních charakteristik. Nová generace mládeže vykazuje agresivitu, neetické chování a vyšší sebevědomí. Tyto změny vyžadují, aby vychovatelé splňovali potřeby mladých lidí, nejen z oblasti vzdělávání, ale i z oblasti poskytování stravy, oblečení a celkového vybavení zařízení (Kubíčková, 2006, online).

Rostoucí agresivita, vyšší sebevědomí jedinců a neetické chování a mezi mládeží ukazují na složitost situace, se kterou se ve svých životech potýkají a z jakého prostředí pocházejí. Dle Langmeiera a Matějčka (2011) by základní vlastností každého vychovatele měla být schopnost nasměrovat dítě k citové stabilitě. Měl by udržovat jeho zájem a součinnost na základě vřelého přístupu. Podobně je to vlastně s dítětem a hračkou. Hračka má za úkol u dítěte vzbudit zájem, pozornost a lůbivost, aby dítě u hračky rozvinulo pátrání a aktivitu. Jestliže je vychovatel k dětem vřelý, dokáže jim alespoň z části nahradit rodinu.

Pracovník často pracuje s různorodou skupinou dětí. Je nezbytné, aby rozuměl psychickým, sociálním a biologickým potřebám dítěte. Tím se stává pro děti důležitým zdrojem emocionálního podnětu. Je důležité, aby vychovatel dokázal rozklíčovat problémy a chování dětí v různých životních situacích. Jeho přístup by měl být individualizovaný vzhledem k věku, fyzickým, psychickým a sociálním aspektům osobnosti dítěte. Tímto způsobem může lépe uspokojovat potřeby a zájmy dětí, vést je směrem k růstu a získávat jejich důvěru. Kvalitní vychovatel představuje pro děti zdroj pozitivních emocí, poskytuje jim pocit stabilního a bezpečného prostředí. Ve vztahu mezi vychovatelem a dítětem je důležité, aby vychovatel neupřednostňoval své osobní potřeby viditelně před potřebami dětí (Stárka, 2008).

Pro podporu emocionálního a sociálního rozvoje dítěte jsou mimořádně cenné ty okamžiky a situace, kdy se mezi dítětem vychovatelem budují silné citové vztahy a kdy dítě začíná v novém prostředí nacházet důvěru a jistotu. To nezahrnuje pouze plánované činnosti, ale zejména spontánní okamžiky a situace, například během volných dnů

a prázdnin, kdy vychovatel vnímá, že dítě potřebuje sdílet své myšlenky, prožitky a hovořit o svých problémech. Práce vychovatele v dětském domově obvykle zahrnuje spolupráci s různorodou skupinou dětí, a to vyžaduje hluboké porozumění biologickým, psychickým a sociálním charakteristikám jednotlivých věkových kategorií (srov. s Hrdličková, Pávková, 1987; Kubíčková, 2006, online).

Zejména při výchově dospívajících je nepostradatelná osobnostní zralost a bohaté znalosti a dovednosti vychovatele, které jsou základem pro budování a respektování jeho autority. Proto je v případě skupin s vyšším počtem starších dětí velice důležité, aby s nimi vždy pracoval zkušenější vychovatel nebo dvojice vychovatelů, kteří disponují bohatými zkušenostmi při řešení náročných situací. Samozřejmě by se měl vychovatel neustále vzdělávat a ovládat základy pedagogiky, psychologie a dalších příbuzných vědních disciplín. Vychovatel by měl disponovat schopností sebevzdělávat se v různých dovednostech souvisejících s jeho zručností a tvořivostí (srov. s Hrdličková, Pávková, 1987; Kubíčková, 2006, online).

Dále je důležité, aby uměl jednat s dětmi v jakýchkoliv situacích, měl s nimi trpělivost a byl schopný se sebeovládat (srov. s Hrdličková, Pávková, 1987; Kubíčková, 2006, online). Je zřejmé, že všichni autoři kladou důraz na individuální přístup k dětem, budování vazeb a poskytování podpory v jejich vývoji. Díky těmto krokům je možné zajistit, aby měly děti v institucionálním prostředí podobný pocit bezpečí a péče jako v rodinném prostředí. Mimo neustálého vzdělávání by vychovatelé dále neměli zapomínat na duševní hygienu, která je v tomto zaměstnání nesmírně potřebná.

2 Dětský domov jako specifická forma ústavní výchovy

Tato kapitola představuje obecné informace o dětském domově, který by měl splňovat podmínky pro správný vývoj dítěte. Ukotvuje základní návyky, které je třeba děti naučit a režim, který mají dodržovat. Další kapitola věnuje pozornost specifikům jedinců, kteří v těchto domovech žijí a také případným rizikům u příliš dlouhých pobytů v těchto domovech.

Aktuálně se v České republice nachází 138 dětských domovů, ve kterých je přibližně 5000 dětí a mladistvých lidí. V posledních letech se jich několik uzavřelo nebo došlo ke spojení (Nadační fond Veroniky Kašákové, 2019, online). Dětský domov je zařízení, které poskytuje péči a dočasný domov nezletilým osobám ve věku od 3 do 18 let (případně zletilým do 19 let), které nemohou žít se svými biologickými rodiči. Může však poskytovat plné přímé zaopatření i osobě po výkonu ústavní výchovy, pokud se připravuje na budoucí povolání, nejdéle však do věku 26 let. Dětský domov poskytuje stravování, ubytování, vzdělávání, péči a citové potřeby dětem dle jejich individuálních potřeb (Jánský, 2014).

Cílem dětského domova je zajistit dětem bezpečné a podpůrné prostředí, dokud nenajdou trvalý domov buď v pěstounské péči, adoptivní rodině nebo se nevrátí k biologickým rodičům ve chvíli, kdy pro ně byly znovu zajištěny vhodné podmínky. Dětský domov poskytuje péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování a mohou se vzdělávat ve školách, které jsou mimo dětský domov (srov. s Vašťačková, Vyhnálková, 2008; Jánský, 2014).

V dětském domově je základní organizační jednotkou „rodinná skupina“ neboli „rodinka“, která je obvykle tvořena z nejméně šesti a nejvíce osmi členů různého věku a pohlaví. Pokud jde o sourozence, obvykle jsou umístováni do jedné rodinné skupiny, i když výjimečně se může stát, že jsou z důvodu výchovných, vzdělávacích nebo zdravotních potřeb umístováni zvlášť. Provoz rodinné skupiny zahrnuje vhodné prostorové podmínky, včetně obývacího pokoje, ložnic pro děti i vychovatele, kuchyňky, sociálního zařízení a potřebného vybavení, jako je nábytek, hračky, knihy, jídelní stůl a další vybavení (Vašťačková, Vyhnálková, 2008).

Dětem jsou zajišťovány materiální potřeby jako prádlo, oblečení, obuv, technika pro vzdělávání a další. V rodinné skupině se poskytuje péče zpravidla třemi sociálními pracovníky s noční a denní službou. Děti se v takto složené výchovné skupině učí přirozené dělbě práce, osvojují si rozdílné společenské role a tak dále. Malé děti získávají nové podněty a poznatky od starších dětí, starší se naopak učí poskytovat pomoc

a ochranu mladším a slabším. Výchovná skupina by měla žít relativně vlastním životem, aby děti získávaly pocit příslušnosti k ní a vytvářely si vlastní intimnější atmosféru (Vašátková, Vyhnálková, 2008). Rodinná skupina v dětském domově aktivně připravuje děti na jejich budoucí odchod tím, že vytváří prostředí, které nápadně připomíná rodinné prostředí, a tím odkazuje na jejich postupnou integraci do samostatného života.

Dětské domovy mají vytvořit optimální prostředí pro rozvoj svěřených dětí, připravit je na samostatný život ve společnosti a měly by je naučit plnit celospolečenské úkoly. Jejich výchovně vzdělávací práce kombinuje prvky školního vzdělávání s péčí o děti od jejich útlého dětství až do dospělosti a zároveň jim zajišťuje stabilní prostředí. Tyto domovy podporují školní vzdělávací aktivity, nabízejí dětem odpočinek, rekreaci, zábavu, možnost zúčastnit se různých zájmových činností, učí je sebeobsluze a pracovním povinnostem, seznamují je s organizací běžného života v domově, zapojují je do aktivit mimo domov a podporují vytváření pozitivních vztahů s ostatními členy domovské skupiny a i s celým dětským domovem (srov. s Hrdličková, Pávková, 1987; Bendl, 2015).

Denní režim dětského domova musí být pečlivě strukturován a dodržován, což přináší pravidelnost, důslednost, rytmus a efektivnost do výchovně vzdělávacího procesu. Organizace a obsah denního programu mají také významný vliv na formování různých společenských, pracovních, disciplinárních a hygienických návyků. Je důležité, aby byly různé činnosti v denním režimu pečlivě vyváženy s ohledem na potřeby dětského domova, individuálních charakteristik dětí a výchovných možností (Hrdličková, Pávková, 1987). Vzhledem k tomu, že děti přicházejí z nepodnětného rodinného prostředí, kde se často objevují negativní faktory, je nezbytné uspokojit jejich materiální potřeby a současně podporovat jejich duševní, emocionální a sociální rozvoj.

Další významný aspekt zahrnuje komunikace v dětském domově, budování přirozených vztahů mezi chlapci a děvčaty, a také mezi dětmi z různých věkových skupin. Počáteční složení výchovné skupiny v dětském domově je skupinou formální, jelikož složení nelze příliš ovlivnit. Proto je klíčové, aby tato původně formální skupina postupně přecházela do neformální skupiny, a nakonec do kolektivu, kde dochází ke vzájemnému propojení a soudržnosti mezi jednotlivými členy (Hrdličková, Pávková, 1987). Kvalitní a pečlivě navržený denní režim může mít velmi pozitivní vliv na celkový rozvoj dítěte v dětském domově. Je důležité, aby byl tento režim flexibilní a přizpůsobený individuálním potřebám každého dítěte a zároveň, aby co nejvíce navodil budování zdravých vztahů.

2.1 Specifika jedinců žijících v dětských domovech

Vstup do světa ústavní výchovy nám představuje jedinečná specifika dětí, které zde vyrůstají, a tyto odlišnosti jsou patrné ve srovnání s dětmi, které byly vychovávány v rodinném prostředí. Tyto rozdílnosti se projevují nejen v jejich chování, ale také si s sebou děti nesou stopu toho, jaké traumatické zážitky prožily v raném dětství. Jak již bylo uvedeno, do dětských domovů jsou umisťováni jedinci zpravidla ve věku od 3 do 18, případně do 19 let. Průměrný věk, ve kterém se děti do dětského domova dostanou, je kolem 9-10 let, tudíž v období mladšího školního věku (Solaříková, 2008, online).

Horší vývoj dítěte se téměř vždy potvrzuje u ústavních dětí než u dětí z rodin. Jde o horší vývoj po stránce intelektové, emoční a i charakterové. Izolace, separace a deprivace jsou další pojmy, se kterými se setkáváme, pokud je dítě opakovaně umístěno do dětského domova nebo prochází jinou formou náhradní rodinné péče. Jednou ze základních potřeb dítěte je někam patřit, mít životní jistotu, každodenně se setkávat s věcným a společenským prostředím, a pokud něco takovému styku brání, dítě trpí podnětovým nedostatkem. Psychická deprivace znamená dlouhodobé neuspokojování základních psychických potřeb po velmi dlouhou dobu. Potřeby máme biologické, psychické a sociální (Langmeier, Matějček, 2011).

Například dítě, které nedostává dostatek rodičovské lásky, může projevovat agresivní chování jako způsob, jak získat pozornost rodičů. Nebo když dítě ubližuje ve škole jiným dětem, tak se tímto chováním snaží získat nad nimi kontrolu. Deprivace má několik typů a forem jako např. deprivace podnětová, kognitivní, citová, sociální atd. Projevy psychické deprivace se mohou objevovat v několika formách. U dětí do tří let věku může být patrné opoždění v psychomotorickém rozvoji, obtíže v projevení svých emocí a v budování sociálních vztahů, mívají často pasivní nebo rozladěnou náladu a ztratí takovou tu svoji typickou dětskou radost a zvědavost (Langmeier, Matějček, 2011).

S přibývajícím věkem mohou děti vykazovat další jiné znaky, jako je třeba opožděný nástup do školy spojený se ztrátou motivace ke vzdělávání. Tím mohou být překládány do speciálních škol, i když jsou jejich intelektové schopnosti v pořádku. Děti si také idealizují své rodiče, o kterých mají mylnou představu, i když jim neposkytnou dostatek lásky a péče, nebo si chtějí hledat nové náhradní rodiče (Langmeier, Matějček, 2011). Je nezbytné vytvořit takové prostředí, které respektuje individuální potřeby každého dítěte a podporuje jeho emocionální a sociální rozvoj, aby se minimalizovaly negativní dopady dlouhodobého pobytu v ústavní péči.

2.2 Rizika spojená s dlouhodobým pobytem v dětských domovech

V této kapitole se práce zabývá riziky jako přirozenou součástí pobytu dětí v dětských domovech. Text uvádí hned několik příkladů a poskytuje vhled do této problematiky. Jedním rizikem, které se může vyskytnout v prostředí dětských domovů, jsou časté **útěky** ze školských ústavních zařízení. V publikacích se o této problematice zmiňuje řada autorů, jako je Švarcová (2012), která pojednává o útěcích jako o svévolném odchodu jedince z domu. Útěky jsou podle ní způsobem, jak se děti snaží vyhnout nepříjemnostem, trestům nebo neúnosným situacím. Některé děti zůstávají skryty až do doby, dokud nejsou objeveny, přičemž strach z již zmiňovaného trestu, špatného zacházení v rodině nebo jen obyčejná touha po dobrodružství patří mezi nejčastější motivy jejich útěku.

Existují ale další rizika spojená s pobytem v ústavech, která mohou ovlivnit jedince. Jedním z klíčových a často se vyskytujícím rizikem dlouhodobého pobytu je fenomén známý jako **hospitalismus**. Tento jev popisuje situaci, kdy se jedinec příliš přizpůsobí umělým podmínkám ústavního života a následně má potíže s adaptací v běžném životě. V ústavním prostředí jsou všestranné potřeby klienta zajišťovány týmem sociálních pracovníků, který jim například spravují finance, pere, žehlí a stará se o další základní potřeby. Dochází k situaci, kdy se klient lépe orientuje v prostředí ústavu než v komplexním a nepřehledném vnějším světě, protože se stýká jen s malým počtem spoluobyvatel, zaměstnanci a jeho pobyt je omezen jen na prostor ústavu a okolí (Matoušek, 1999).

V uzavřených ústavech také často vzniká **ponorková nemoc**, která je spojená se **ztrátou soukromí**. Ponorková nemoc se vyskytuje mezi lidmi, kteří spolu tráví příliš mnoho času. Vše začíná velice přívětivě, jedinci si povídají a mají dobrou náladu. Původně přátelské vztahy postupně klesají, už ale vyčerpají všechna témata a lidé mezi sebou přestávají být tolik sdílní a otevření k ostatním, ubývá očních kontaktů, každý si chrání svoji část území a osobní prostor. Vše eskaluje frustrací a stresem. U nás se ale vyskytují dětské domovy, které uplatňují inovativní přístupy, kde lze vytvořit „rodinné skupiny“. Děti zde bydlí ve skupinách po dvou nebo po třech s těmi dětmi, se kterými si vytvoří silné vztahy (Matoušek, 1999).

Dalším problematickým aspektem v uzavřené instituci s autoritativním režimem je **šikana**. Bendl (2003) šikanu zařazuje mezi patologické projevy mezilidských vztahů. Je to takové asociální chování, které se vyznačuje tím, kde agresor nebo skupina agresorů využívají fyzických či psychických metod, aby si zajistili převahu nad obětí. Jeho cílem je dosáhnout pocitu moci, převahy nebo alespoň nějaké výhody. Pro eliminaci těchto rizik

je důležité, aby se instituce starající se o děti v ústavní péči zaměřily na prevenci těchto rizik a poskytly dětem bezpečné a podporující prostředí. To zahrnuje dostatečnou péči, emocionální podporu, možnosti sociální interakce a ochranu před možnou šikanou. Je také důležité, aby se tyto instituce snažily co nejvíce přiblížit atmosféře rodinného prostředí a domova, a to proto, aby dětem poskytly pocit stability.

3 Příprava dětí na odchod z dětského domova

V rámci této kapitoly je pozornost věnována výchovnému procesu, který klade důraz na přechod dětí z dětského domova do samostatného života. Tato část specifikuje systematické programy a strategie, které mají za cíl pečlivě připravit mladé jedince k nové etapě jejich života mimo institucionální prostředí. V další kapitole je popsán samotný proces ukončení ústavní výchovy a možnosti následné podpory po odchodu z ústavního zařízení.

Mnoho mladých lidí z dětských domovů je nuceno se osamostatnit ve velmi raném věku. Studie i praxe ukazují, že děti, které opouštějí zařízení, se častěji stávají příliš závislými na sobě, a to bez podpory, kterou potřebují. Zkušenosti ukazují, že ve srovnání s dětmi z pěstounské péče se daleko častěji v raném věku osamostatňují děti z ústavní péče. Tato situace klade otázky na to, zda jsou děti z institucionální péče tlakem finančních nákladů nuceny přijímat samostatnost dříve ve srovnání s pěstounskou péčí (Anna-Lissa Koisti-Auer, 2011, online).

Na péči a výchově dětí v dětském domově spolupracuje kolektiv pedagogických pracovníků, kteří jsou doplněni o psychologa dětského domova. Tento psycholog podporuje plnění Programu rozvoje osobnosti a Minimálního preventivního programu prostřednictvím skupinových aktivit a individuálního poradenství. Kromě toho se děti prakticky připravují na samostatný život díky možnosti samostatného bydlení, které je jim poskytováno v areálu dětského domova (Vašťátková, Vyhnálková, 2008).

a) Program rozvoje osobnosti

Program rozvoje osobnosti zahrnuje tyto faktory:

- etiketa a společenské normy (stolování, respekt vůči ostatním, komunikace na úřadech);
- doprava a komunikace (plánování cest, používání veřejné dopravy, komunikace s různými službami);
- úklid a domácí práce (důležité domácí povinnosti, udržování prostředí);
- zdravý životní styl (prevence nemocí, základy první pomoci, zdravotní pojištění);
- rodinné a mezilidské vztahy (partnerství, manželství, péče o děti, sexuální edukace);
- správa domácnosti (finanční plánování, náklady a příjmy, bydlení, bankovníctví) (Vašťátková, Vyhnálková, 2008).

b) Minimální preventivní program

Cílem tohoto programu je výchova dětí a dospívajících ke zdravému životnímu stylu, rozvoj a podpora jejich sociálních kompetencí a posilování zodpovědnosti dětí a mládeže za vlastní chování a způsob života v míře přiměřené jejich věku. Zahrnují tyto oblasti:

- stravovací návyky (zdravé stravování, pravidelná jídla a pitný režim);
- zdravý životní styl (jak trávit volný čas smysluplně, zvládání stresu a negativních životních situací);
- závislosti (prevence škodlivého užívání návykových látek, online závislosti);
- rodinné a sexuální vzdělávání (vztahy, sexuálně přenosné nemoci, plánování rodiny);
- občanská výchova (znalost státních institucí a základních právních dokumentů);
- právní povědomí a bezpečnost (prevence kriminality, delikvence, vandalismu, rasismu, tolerance k menšinám);
- mezilidské vztahy (komunikace, řešení konfliktů, násilí, šikana) (Vaš'átková, Vyhnálková, 2008).

c) Samostatné bydlení v prostorách dětského domova

Dle vyhlášky č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy je možné dětem, které se chystají v blízké době opustit dětský domov, být v zařízení zřízeny samostatné bytové jednotky (startovací byty) pro ubytování jednotlivých dětí nebo skupiny dětí. Tyto jednotky mohou být určeny pro děti starší 16 let, která splňují určitá kritéria (Vaš'átková, Vyhnálková, 2008).

Zásady pro přechod mladého dospělého do systému mimo dětský domov po dosažení zletilosti:

- pro dítě je vytvořen individuální plán minimálně půl roku před přechodem na byt;
- plán je sestaven s dítětem s ohledem na jeho potenciál;
- plán vytváří klíčový pracovník ve spolupráci s ostatními vychovateli rodinné skupiny a sociálním pracovníkem (Přechod mladého dospělého do systému mimo dětský domov po dosažení zletilosti, 2022).

Postup, který umožní dítěti přejít do samostatného bydlení:

- celková samostatnost v rámci organizace dne – školy, volný čas, povinnosti;
- nácvik jednotlivých domácích činností v rámci bytu a vedení domácnosti;
- finanční gramotnost – práce s rozpočtem, jízdné, stravné;

- samostatná práce o své osobní věci, dokumenty, zdravotní stav, plánování lékařských prohlídek a kontrol;
- motivace k pracovním zkušenostem a získávání pracovních návyků – získání brigády, sestavení motivačního dopisu, životopisu, komunikace s institucemi, úřady (Přechod mladého dospělého do systému mimo dětský domov po dosažení zletilosti, 2022).

d) Psycholog v dětském domově

Psycholog v dětském domově podporuje začátek samostatného života dětí prostřednictvím individuálních konzultací a skupinových aktivit. Individuální poradenství se soustředí na řešení osobních a vztahových problémů, dále třeba také pomáhá plánovat dětem jejich budoucnost včetně studia a kariéry. Mimo jiné poskytuje také podporu mladým dospělým, kteří se ocitli ve složitých situacích po opuštění dětského domova. Skupinová práce se zaměřuje na využívání různých her a interaktivních cvičení, která se zaměřují na zdokonalení sociálních dovedností, osobnostního rozvoje a zvyšování odolnosti vůči stresu a negativním emocím u dětí (Vaš'átková, Vyhnálková, 2008). Po opuštění ústavního zařízení mnozí potřebují odbornou psychologickou pomoc, když čelí prvním samostatným rozhodnutím a musí zvládat krizové situace a řešit vlastní chyby. Příprava na tyto výzvy v domově je omezená, a proto je klíčové v rámci následné péče nezapomínat na poskytnutí psychologické podpory (Lukáš Kotlár, 2020, online).

3.1 Ukončení ústavní výchovy

Nejvýznamnějším okamžikem v životě mladých lidí v dětském domově je právě jejich odchod a samotné ukončení ústavní výchovy. Tato fáze je pevně zakotvena v legislativním rámci, který řídí postup a podmínky této důležité transformace. Ukončení ústavní výchovy dítěte podléhá zákonu 109/2002 Sb., který upravuje provádění ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a prevenci výchovné péče ve školských zařízeních. Ředitel zařízení má v tento moment pravomoc ukončit pobyt u dítěte z následujících důvodů:

- a) „soud zrušil ústavní výchovu nebo ochrannou výchovu;
- b) když dítě dosáhne zletilosti a dobrovolně nezůstane v zařízení do ukončení přípravy na povolání;
- c) pokud dítě dosáhne věku 19 let a byla mu prodloužena ústavní nebo ochranná výchova a dobrovolně nezůstane v zařízení do ukončení přípravy na povolání;

- d) do právní moci soudu o osvojení nebo svěřeni dítěte do pěstounské péče;
- e) po uplynutí 3 měsíců od vykonatelnosti předběžného opatření u dítěte, pokud do té doby nebylo zahájeno řízení ve věci samé“ (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Každým rokem dětský domov opustí přibližně necelé dvě stovky dětí (Šance dětem, 2016, online). Osudy mnoha mladistvých ukazují, že období po ukončení ústavní výchovy je nejrizikovější. Jedinec buduje základy pro svůj budoucí život, navazuje nové vztahy a potencionálně obnovuje ty staré, které nemusí vždy přinášet prospěch. Mnohdy se vracejí do původní rodiny, což představuje výrazné riziko, protože se ocitají v prostředí s patologickými vlivy, ze kterého byly dříve odebrány. Mladí lidé se ve skutečnosti často potýkají s neschopností samostatné péče o sebe.

Zatímco co o ně bylo v ústavech dokonale postaráno (pravidelné vaření, praní, pravidelné kapesné a minimální starosti), odchod z ústavu je pro ně náročnější. Najednou se rychle ocitají ve světě dospělých, kde musejí spoustu činností řešit sami. Často jsou to činnosti, věci nebo situace, které mladý člověk z klasických poměrů zvládá, nebo mu pomůže rodina (Dům na půli cesty, 2003, online). Když děti opouštějí systém ústavní výchovy jsou často bezradné a zranitelné. Je důležité si uvědomit, že tyto osoby mají za sebou často složité rodinné a životní situace, které mohou ovlivnit jejich schopnosti. Systém následné podpory by měl být pro tyto mladé lidi komplexní a měl by zahrnovat nejen uvedené materiální, ale také psychosociální a vzdělávací aspekt, jako je finanční gramotnost, hledání zaměstnání a bydlení, ale také psychologickou podporu.

3.2 Možnosti následné podpory po odchodu ze zařízení

V každém dětském domově se vychovatelky i vychovatelé snaží připravit děti na samostatný a řádný život různými způsoby. Zdokonalují je v běžných domácích dovednostech a mimo to kladou důraz i na jejich slušné chování, morálku a správný přístup k ostatním lidem, Pomáhají jim při volbě budoucího zaměstnání a hledání práce.

Existuje mnoho typů podpory, které můžeme rozdělit do několika skupin:

1. odborné poradenství – tento typ podpory zahrnuje činnosti jako zprostředkování kontaktů se společenským prostředím, sociálně terapeutické aktivity a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a osobních záležitostí. Mladým dospělým poskytuje potřebné informace týkající se rodinných vztahů,

mezilidských vztahů, pracovních otázek, právních otázek, sociálního zabezpečení a bydlení;

2. doprovázení – doprovázení je forma podpory, která pomáhá jedincům s běžnými záležitostmi spojených s odchodem u ústavní výchovy a obdobím následujícím po něm, kdy jedinec není schopen situaci zvládat samostatně. V tento moment je mu přidělen průvodce, který ho doprovází na úřady, pomáhá mu při hledání zaměstnání či ubytování a na další podobné aktivity;
3. ubytování – existuje několik typů ubytování, kam může jedinec po skončení ústavní výchovy nastoupit, jako jsou azylové domy, domy na půli cesty, ubytovny, intervenční centra nebo centra sociální pomoci. Je pouze na něm, jaký typ ubytování si zvolí. Jedinou nevýhodou je, že poskytnutí ubytování je pouze dočasné (Běhouňková, 2012).
4. finanční pomoc – každý mladiství, který odchází z dětského domova má podle vyhlášky č. 460/2013 Sb., o stanovení částky příspěvku na úhradu péče, částky kapesného, hodnoty osobních darů a hodnoty věcné pomoci nebo peněžitého příspěvku dítěti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy. Tato částka činí nejvýše 25 000,-.

V následujících části práce bude uvedeno pár konkrétních institucí, na které se mohou mladí dospělý po odchodu obrátit:

Azylové domy

Jedná se o zařízení poskytující dočasný pobyt pro osoby, které z různých příčin ztratily své bydlení. Azylové domy jsou zaměřeny na matky s dětmi, pro muže bez přístřeší a mohou mnohdy poskytnout pomoc i celým rodinám. Kromě cenově dostupného ubytování poskytují také širokou škálu služeb, jako je sociální poradenství, asistenci při řešení osobních záležitostí nebo zprostředkování dalších potřebných služeb. Tyto domy mohou nabízet i ošacení a vaření. Většinou jsou provozovány neziskovými nebo církevními organizacemi (Šance dětem, 2011, online).

Obyvatelé azylových domů, kteří chtějí řešit svoji nepříznivou situaci, mohou v některých případech využít startovací či vstupní byty. Ty jsou vhodné pro osoby, které jsou schopné plnit nájemní povinnosti. V těchto bytech se učí větší samostatnosti

a odpovědnosti. Platí si nájem, zajišťují jídlo a samostatně hospodaří, přičemž se učí nezávislému životu (Richterová, Orgoníková, 2008).

Po opuštění azylového domu má klient možnost bydlení v tzv. sociálním bytě, což jsou obecní nebo státní byty s dostupným nájemním poplatkem. Tato forma nájemného by mohla být pro jedince ekonomicky výhodnější, jedinou nevýhodou je, že jsou tyto byty v našem regionu těžko dostupné a je jich výrazný nedostatek (Matoušek, 2003).

Domy na půl cesty

Domy na půl cesty je sociální služba, která je zaměřena na mladé lidi do věku 26 let, kteří opouštějí zařízení ústavní výchovy. Cílem této služby je maximální podpora mladých lidí bez rodinné opory, kteří po opuštění ústavní výchovy čelí obtížným životním situacím a jsou ohroženi sociálním vyloučením. Poskytují pomoc při prosazování práv, ochraně zájmů, vyřizování osobních záležitostí, ubytování, sociálně-terapeutické aktivity a usnadňují kontakt s okolním společenským prostředím (Most k naději, 2011, online).

Je to pouze dočasné ubytování, obvykle na jeden rok. Klienti financují své ubytování prostřednictvím vlastních zdrojů, např. příjmy z práce, podporou v nezaměstnanosti nebo důchodem. Hlavním cílem je podpora mladých jednotlivců při jejich začleňování do běžného samostatného života, posílení osobní nezávislosti a soběstačnosti. Klienti přebírají plnou odpovědnost za docházku do školy, zaměstnání a správu vlastní domácnosti (Matoušek, 2003).

ROZHLED

Projekt ROZHLED se koná 2x ročně a trvá 4 měsíce. Nabízí bohatý program se vzdělávacími workshopy, kariérním poradenstvím a pořádá i exkurze ve firmách. Účastnit se mohou mladí lidé ve věku 17 až 26 let z celé České republiky. Tento projekt poskytuje podporu jak v osobním, tak kariérním rozvoji studentů. Původně byl zaměřen na mladistvé, kteří chtějí opustit dětský domov, ale dnes podporuje všechny studenty ze sociálně znevýhodněného prostředí. Projekt ROZHLED nabízí svým klientům zvýšenou informovanost o dalších studijních a pracovních příležitostech, zvýšení šancí na uplatnění v preferovaném oboru, návštěvu různých firem odpovídajících zájmům jedinců, rozvoj dovedností, posílení sebedůvěry a samostatnosti (Šance dětem, 2011, online).

Restart

V rámci Nadačního fondu Veroniky Kašákové vznikl projekt Restart. Veronika je modelka a sama se ocitla za zdmi dětského domova a dnes pomáhá s týmem lidí několika

dětem po celé České republice. Cílem tohoto projektu je umožnit každému mladému člověku, který opouští brány dětského domova navázat individuální vztah s člověkem, se kterým bude v kontaktu i po odchodu. Tento vztah se buduje již v dětském domově a následně pokračuje. Každý zájemce má možnost získat průvodce, s nímž se setkává alespoň rok před odchodem z domova, vytvářejíc tak láskyplný vztah založený na důvěře (Nadační fond Veroniky Kašákové, 2019, online).

V dětském domově se individuálně vytvoří individuální plán, na kterém se pravidelně pracuje. Zaměřuje se například na dokončení vzdělání, výběr budoucího zaměstnání, finanční plán, bydlení, kvalitní vztahy a plnění veškerých povinností vůči státu. Po opuštění dětského domova se setkávají až do naplnění tohoto plánu a také do celkové stabilizace životní situace mladého člověka (Nadační fond Veroniky Kašákové, 2019, online).

Nadace Terezy Maxové dětem

V rámci programu KOMPENZACE se poskytuje pomoc dětem a mladým lidem, kteří prošli ústavní výchovou. Program zahrnuje kompenzaci nedostatků ústavní výchovy, podporu osobního rozvoje, vzdělávání a usnadnění vstupu do samostatného života. Nadace poskytuje stipendia, jazykové pobyty v zahraničí, finanční podporu při osamostatňování. Dále financuje také psychoterapeutickou pomoc. Nadace Terezy Maxové kromě dětí podporuje i pěstounské rodiny a prevenci odebrání dětí z biologických rodin. Dalším z mnoha projektů, který Nadace Terezy Maxové nabízí, je Accenture Academy, který má za cíl asistovat mladým lidem v jejich přechodu do samostatného života při přípravě na budoucí pracovní kariéru (Nadace Terezy Maxové, 2021, online).

Zaměřuje se zpravidla na děti ve věku 15 až 19 let (nebo až do 26 let), které vyrostly v dětském domově a připravují se na následný odchod. Podpora tohoto projektu může pokračovat i po jejich odchodu. Projekt nabízí včetně výběru povolání také vytvoření osobního vztahu mezi dítětem a case manažerem, který slouží jako průvodce. Celkový cíl spočívá v podpoře soběstačnosti a nezávislosti mladých lidí, a to prostřednictvím finanční gramotnosti, motivace ke vzdělání a přípravy na pracovní situace (Nadace Terezy Maxové, 2021, online).

4 Výzkumné šetření přípravy dětí z dětských domovů na samostatný život

Vzhledem k povaze výzkumného problému v empirické části bakalářské práce byla vybrána kvalitativní strategie a konkrétně technika polostrukturovaných rozhovorů. Byla použita tato strategie, protože umožňuje výzkumníkovi získat hluboké a komplexní informace tím, že se ptá na osobní zkušenosti, názory, pocity a postoje informantů (Hendl, 2012). Empirické šetření se zaměřuje na přípravný proces dětí z dětského domova v kontextu jejich samostatného života. Následující kapitoly obsahují teoretická východiska, stanovení výzkumného problému, cíle empirického šetření a výzkumných otázek, charakteristiku výzkumného vzorku, na kterém byl výzkum prováděn, zajištění vstupu do terénu, technika sběru dat, následná analýza a interpretace získaných dat a za závěr shrnutí výzkumného šetření.

4.1 Teoretická východiska

Teoretická východiska vychází z předchozích teoretických kapitol a ze souboru klíčových poznatků, které představují východiska pro tento výzkum. V první kapitole práce popisuje roli ústavní výchovy v celkovém systému péče o dítě společně s konkrétními zařízeními, kam lze dítě umístit. Dále identifikuje faktory, které vedou k umístění dětí do těchto zařízení a zaměřuje se na úlohu a vlastnosti vychovatelů v kontextu ústavní péče.

Druhá kapitola poskytuje popis dětského domova, pohled na specifika jednotlivců žijících v těchto domovech a analyzuje možná rizika spojená s dlouhodobým pobytem dětí v těchto zařízeních. Hrdličková a Pávková (1987) kladou důraz na denní režim, zejména jeho pravidelnost a důslednost. Denní režim je v dětských domovech velice důležitý pro to, aby se děti naučily samostatnosti a běžným činnostem, proto se výzkum částečně zaměřuje na to, jak dotazovaní jedinci tráví svůj volný čas a jakým způsobem si organizují své dny.

Třetí kapitola se zabývá procesem přípravy dětí na opuštění dětského domova. Empirické šetření se tedy zaměří na to, jak tento proces odchodu jedinci vnímají a jakým způsobem jsou připravováni. Autorky Vášťátková a Vyhnálková (2008) ve své publikaci uvádějí, že je možné poskytnout dětem starším 16 let možnost samostatného bydlení v prostorách dětského domova. Tímto opatřením získají větší nezávislost a lépe se připraví na budoucí samostatný život. Z tohoto důvodu se výzkum zaměří na to, jak jedinci z dětského domova prožívají proces hledání budoucího bydlení. Dále kapitola

popisuje fázi ukončení ústavní výchovy pro jednotlivce. Vyhláška č. 460/2013 stanovuje příspěvek dítěti ve školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, tudíž se šetření bude zabývat i otázkou finanční gramotnosti a jak s tímto příspěvkem jedinci naloží. V neposlední řadě tato kapitola zohledňuje různé způsoby podpory, které jsou k dispozici po opuštění dětského domova.

4.2 Stanovení výzkumného problému, cíle a výzkumných otázek

Výzkumným problémem empirického šetření je pohled dotazovaných jedinců z dětského domova na jejich přípravu na samostatný život po odchodu z ústavního zařízení. Na základě výzkumného problému je stanoven hlavní cíl výzkumného šetření, který má za úkol zjistit, jak dotazovaní jedinci prožívají přípravný proces odchodu z dětského domova v kontextu jejich následného samostatného života. Hlavní cíl empirického šetření reflektuje hlavní výzkumnou otázku (HVO), která zní: *„Jak dotazovaní jedinci prožívají přípravný proces odchodu z dětského domova v kontextu jejich následného samostatného života?“*

Hlavní výzkumná otázka je rozdělena do pěti dílčích výzkumných otázek (DVO), zkoumaných prostřednictvím tazatelských otázek (TO), které byly pokládány jedincům v dětském domově. Přehlednost podporuje grafické znázornění v podobě transformační tabulky viz. Tabulka 1.

Tabulka 1 Transformace hlavní výzkumné otázky, dílčích výzkumných otázek a tazatelských otázek

Hlavní výzkumná otázka (HVO): Jak děti prožívají přípravný proces odchodu z dětského domova v kontextu jejich následného samostatného života?	
Dílčí výzkumné otázky (DVO)	Tazatelské otázky (TO)
DVO I: Jaký je stupeň finanční gramotnosti dotazovaných jedinců z dětských domovů?	TO 1: Chodíte si přivydělat na brigádu? Pokud ano, od kdy chodíte na brigádu?
	TO 2: Umíte si nějaké peníze ušetřit nebo spíše vše utratíte?
	TO 3: Za co nejvíce utrácíte?
	TO 4: Víte, kolik peněz dostanete, až opustíte dětský domov? Jak je využijete?
DVO II: Jak si dokáží dotazovaní jedinci z dětských domovů organizovat čas?	TO 5: Jaký děláte sport nebo koníček? Chtěl/a byste se tím živit?
	TO 6: Co rád/a děláte ve svém volném čase?
	TO 7: Jak vypadá Váš běžný den?
	TO 8: Jakým způsobem si plánujete dny?
	TO 9: Umíte si obstarat vlastní domácnost? Jaké činnosti běžně děláte?
DVO III: Jakým způsobem dotazovaní jedinci z dětských domovů přistupují k hledání zaměstnání?	TO 10: Jakou školu studujete? Chcete pracovat ve svém oboru?
	TO 11: Uměl/a byste si sám/sama napsat životopis? O čí pomoc byste si popřípadě řekl/a?
	TO 12: Chtěl/a byste si najít práci ve tvém okolí nebo byste se klidně za prací odstěhoval/a?
DVO IV: Jak prožívají dotazovaní jedinci z dětských domovů proces budoucího hledání byt?	TO 13: Plánujete se odstěhovat zpět k rodičům?
	TO 14: Víte, jaké výdaje musíte uhradit, pokud bydlíte v bytě? Uveďte příklad.
	TO 15: Chtěl/a byste raději bydlet v pronájmu nebo si najít vlastní bydlení? A proč?
DVO V: Jakým způsobem probíhá aktivní příprava dotazovaných jedinců z dětských domovů na odchod z ústavního zařízení?	TO 16: Máte v rámci přípravy na odchod z dětského domova nějaké edukativní programy? Jaké?
	TO 17: Jakým způsobem jste připravován/a na odchod z dětského domova?
	TO 18: Máte povědomí o institucích, na které byste se mohl/a v případě potřeby obrátit? Jaké to jsou?
	TO 19: Máte řidičský průkaz? Popř. byste si ho chtěl/a udělat? Víte, co obnáší vlastnění automobilu?
	TO 20: Jaké doklady už jste si dokázal/a na úřadě zařídit?

4.3 Charakteristika výzkumného vzorku

Informanty výzkumného vzorku byli osloveni jedinci z dětského domova ve Středočeském kraji ve věkové kategorii 17-20 let, konkrétně 4 dívky a 1 chlapec. Limitem práce může být skutečnost, že dva informanti překračují hranici 18 let, ale skupinu jedinců vyrůstajících v dětském domově autorka bakalářské práce považuje za komplexní celek. Přípravný proces odchodu do samostatného života začíná již od útlého věku, ale postupně eskaluje v pozdějších školních letech. Po krátkém zvážení byli vybráni informanti v tomto věkovém rozmezí, a to s předpokladem, že o tomto tématu poskytnou více informací. Z důvodu udržení maximální anonymity informantů i samotného dětského domova nelze poskytnout detailnější popis jednotlivých účastníků ani konkrétní umístění dětského domova, aby nebylo možné odhalit, kdo jak odpovídal. Autorka všechny informanty znala osobně již před samotným začátkem rozhovoru. Pro lepší přehlednost bylo zvoleno pojmenování informantů následovně: I1, I2, I3, I4, I5.

Tabulka 2 *Přehled informantů*

Označení informanta	Pohlaví informanta	Věk informanta
I1	chlapec	18
I2	dívka	17
I3	dívka	20
I4	dívka	18
I5	dívka	20

4.4 Zajištění vstupu do terénu

Během rozhovorů hraje důležitou roli prostředí, ve kterém se informant pohybuje. Je důležité, aby se v něm cítil komfortně a pohodlně pro volné sdílení svých myšlenek a pocitů. Z tohoto důvodu byl rozhovor realizován v prostředí dětského domova ve Středočeském kraji. Tazatelské otázky byly kladeny prostřednictvím osobního setkání, což podporuje správné porozumění a umožňuje následné doptávání.

Rozhovor sestával z 20 předpřipravených otázek. Z počátku byla informantům prezentována celá práce spolu s tématy, jež budou předmětem jednotlivých dotazů. Témata se týkala finanční gramotnosti, organizace času, hledání zaměstnání, hledání bytu a v konečné fázi samostatné přípravě na odchod z dětského domova. Autorka již byla

seznámena s jednotlivci v dětském domově po předchozí vykonané praxi v tomto zařízení. Každé zařízení má svého gatekeepera (strážce), který uděluje výzkumníkovi povolení k realizaci rozhovoru, i když sami nemusí být jeho součástí. Získání souhlasu ve výzkumu je citlivá záležitost, která vyžaduje takové jednání, aby nezasáhlo do běžného provozu organizace (Švaříček, Šed'ová, 2014). V tomto případě se jednalo o ředitelku dětského domova, která následně udělila souhlas k provedení rozhovorů po předchozí mailové korespondenci.

4.5 Technika sběru dat

Vzhledem k definovaným výzkumným cílům a výzkumným otázkám byla pro provedení výzkumu zvolena metoda rozhovoru. Rozhovory patří mezi časté nástroje v oblasti kvalitativního výzkumu. Nabízejí výzkumníkovi získat detailní informace, které jsou zkoumány na základě zkušeností, pocitů, názorů a postojů informantů (Hendl, 2012).

Pro tuto práci byl zvolen konkrétně polostrukturovaný rozhovor, který se řídí předem připravenými tématy, ale informantům dává prostor pro jejich vlastní vyjádření. V případě, že bylo nějaké specifické téma během rozhovoru zajímavé, bylo možné se informantů zeptat na dodatečné otázky, které nebyly součástí původního plánu, čímž byla obohacena konečná analytická část (Miovský, 2006). Ačkoliv rozhovory přinášejí bohaté a detailní informace, je důležité si uvědomit, že stejně jako u jiných výzkumných metod, i rozhovory mají své mínusy a omezení. Výsledky, získané prostřednictvím rozhovorů mohou například reflektovat informace neobjektivně, protože mohou být ovlivněny osobními názory a zkušenostmi informantů (Švaříček, Šed'ová, 2014).

Každý rozhovor byl systematicky strukturován s předem připravenými otázkami, přesto se otázky mohly flexibilně měnit a přizpůsobovat na základě reakcí a odpovědí informantů. Nejprve autorka požádala každého informanta o podpis informovaného souhlasu (viz. Příloha), s nahráváním rozhovoru na diktafon, jeho následným zpracováním a vymazáním nahrávek. Aktivace diktafonu, na němž byly rozhovory zaznamenávány, proběhla až v tomto okamžiku. Tazatelka si znovu ověřila, že informanti souhlasí s nahráváním, a od této chvíle nebylo nic, co by bránilo samotnému sběru dat.

4.6 Analýza a interpretace dat

Rozhovory byly vyhodnoceny metodou otevřeného kódování. Kódování obecně označuje proces, při kterém je text sekvencí a následně je rozbit na jednotky, kterým výzkumník

přidělí slovo nebo krátkou frází, pomocí nichž je dále pracováno (Švaříček, Šedřová, 2014). Vzniklé kódy, které byly seřazeny do kategorií, jsou uvedeny v následující tabulce.

Otázky byly pokládány ve stejném pořadí, avšak v případě nepřímé odpovědi nebo nejasné reakce od informanta následovala dodatečná otázka. Každá odpověď byla zkoumána a porovnávána s ostatními získanými informacemi s cílem získat ucelený obraz. Získané informace jsou následovně analyzovány s cílem odpovědět na hlavní výzkumnou otázku.

Tabulka 3 Přehled výsledků otevřeného kódování

Kategorie	Kódy
1) Finanční gramotnost	Získané dovednosti v pracovním zařazení
	Šetření jako forma finančního plánování
	Utrácení a hodnoty
	Informovanost o finančních aspektech odchodu
2) Organizování vlastního času	Sport a koníčky
	Zájmy ve volném čase
	Denní rutina
	Strategie pro řízení času
	Každodenní úkoly v domácnosti
3) Hledání zaměstnání	Vzdělávání a budoucí profese
	Psaní životopisu jako reflexe profesního vývoje
	Strategie hledání zaměstnání
4) Hledání bytu	Reintegrace do rodiny
	Domácí výdaje a financování
	Bydlení v pronájmu jako první adaptace samostatného bydlení

Kategorie	Kódy
5) Příprava na odchod ze zařízení	Slunce a IREAS jako edukativní programy
	Vychovatelky jako opora v přípravě na odchod
	Pomoc institucí při přechodu do samostatného života
	Získání řidičského průkazu
	Interakce s úřady

Kategorie Finanční gramotnost

K první dílčí výzkumné otázce, která zní: „Jaký je stupeň finanční gramotnosti dotazovaných jedinců z dětských domovů?“, se vztahuje kategorie „**Finanční gramotnost**“ a přibližuje získaná data pod čtyřmi kódy **získané dovednosti v pracovním zařazení, šetření jako forma finančního plánování, utrácení a hodnoty, informovanost o finančních aspektech odchodu**. Tato kategorie reprezentuje aspekty, které jsou nedílnou součástí pro přípravu na samostatný život. Tazatelské otázky zjišťovaly, zda si chodí informanti přivydělat na brigádu, zdali si umí nějaké peníze ušetřit, za co nejvíce utrácují a v neposlední řadě se ptá na to, jestli ví, kolik dostanou peněz při opuštění dětského domova.

První kód pod touto kategorií se nazývá **získané dovednosti v pracovním zařazení**. V první řadě bylo důležité zjistit, zda si chodí jedinci v dětském domově přivydělat na brigádu, popřípadě od kdy. Milé překvapení bylo, že všichni informanti na brigádu chodí od doby, kdy to bylo možné, tudíž od patnácti let. Informantka I3 uvedla: „*Od svých patnácti, vlastně hned, jak jsem mohla začít chodit, tak jsem chodila.*“ Informanta I4 dodala: „*Chodím na brigády, abych si přivydělala a mám něco i pro sebe, popřípadě abych si mohla i šetřit.*“ Děti v dětském domově dostávají určitou výši kapesného, ale je to spíše použito na dopravu do školy. Jestliže si něco chtějí koupit nebo na něco dokonce ušetřit, bohužel toto kapesné nestačí a jedinou možnou variantou je brigáda, na kterou mohou chodit od patnácti let.

Kód s názvem **šetření jako forma finančního plánování** zjišťoval, zda si informanti umí peníze ušetřit, nebo spíše vše utratí. Všichni informanti se opět shodli na odpovědi, že záleží na daném měsíci a také na tom, jestli si zrovna chtějí v budoucnu koupit něco dražšího. Například Informantka 4 uvedla: „*Jak kdy a jak který měsíc. Když si něco přeju delší dobu a stojí to víc peněz, tak jsem schopná si ušetřit. Ted' jsem si ušetřila i na auto.*“ Na druhé straně Informant I1 dodal: „*Umím si ušetřit většinou. Když*

chci, tak si umím ušetřit, ale když vím, že na nic šetřit nepotřebuju, tak si rád udělám radost.“

Je důležité si uvědomit, že každý člověk v určité časové období čelí větším výdajům, jako je placení poplatků, různé svátky nebo neočekávané události. Tyto finanční výzvy a schopnost šetřit závisí na individuálních okolnostech a prioritách každého jednotlivce. Toto doplnila Informantka I3: *„Já jsem v jednu dobu měla našetřeno, ale potom byly větší výdaje, že jsem si kupovala nový počítač do školy nebo byly Vánoce.“*

Dalším kódem je **utrácení a hodnoty**. Odpovědi, za co nejvíce informanti utrácejí se lišily. Záleží na prioritách každého a také na jeho životním stylu. Informanti I1, I4 a I5 uvedli, že nejvíce utrácejí za cigarety. Další častou odpovědí byly potraviny a oblečení. Informantky I2 a I3 sdělily, že: *„Za jídlo, protože mně moc nechutná to, co se tady vaří a jsem strašně vybíravá.“* Na druhé straně Informantka I4 bydlí ve startovacím bytě a bylo mi přiblíženo, jak hospodaří s penězi: *„Dostávám na měsíc určitý obnos peněz, se kterým musím vyjít. Nakupuju si sama i si obstarávám celou domácnost, ale musím od všeho dokládat účtenky. Často právě s penězma na jídlo nevystačím, tak si to kupuju ze svého.“* Informantka I3 bydlí taktéž ve startovacím bytě a potýká se stejným problémem. Uvedla: *„Já dostávám peníze na jídlo, ale nevystačí to, je to málo, takže utrácím hlavně za jídlo.“* Je zajímavé sledovat, jak někteří informanti, kteří bydlí ve startovacím bytě, musí pečlivě hospodařit s penězi a často se potýkají s nedostatkem financí na potraviny, což ilustruje jejich finanční výzvy při začínání samostatného života.

Jakmile skončí ústavní výchova, dostává dítě určitý obnos peněz a může je jakkoliv využít, a proto následuje kód **informovanost o finančních aspektech odchodu**. Tazatelská otázka tedy zjišťovala, zda jsou informanti seznámeni s konkrétní částkou, která jim bude vyplacena po opuštění dětského domova. Všichni přibližně věděli, kolik tato částka činí, ale ne všichni si byli jistí a také bylo překvapením, že nad využitím peněz někteří ani nepřemýšleli. Informantka I4: *„Dvacet pět tisíc, nějak tak. Víím, že se to snad měnilo a navyšovalo, ale zatím to nějak neřeším, protože nemám v plánu ještě opouštět dětský domov, takže si to budu zjišťovat, až to bude aktuální, protože se to do té doby může zase změnit.“*

Nejmladší Informantka I2 oznámila: *„Jo asi přibližně víím. Asi je využiju na nějaký nábytek no, podle toho, co bude potřeba, ale zatím jsem nad tím nepřemýšlela.“* Starší Informantka I3 si také nebyla jistá přesnou částkou: *„No dřív se to pohybovalo něco kolem dvaceti tisíc. Ted' už je to možná víc. A pak mám ještě fond. Využiju je převážně na nákup nábytku.“* Většina informantů se ale shodla na stejném využití peněz, a tím byl

nábytek. Většina mladých lidí z dětských domovů má omezené finanční prostředky a nejsou schopni si dovolit náklady spojené s nákupem nábytku a dalšího vybavení při vstupu do samostatného života. Proto je pro ně důležité využít možností, které jsou jim k dispozici.

Kategorie Organizování vlastního času

Druhá dílčí výzkumná otázka zní: „Jak si dokáží dotazovaní jedinci z dětských domovů organizovat čas v rámci přípravy na samostatný život?“ V rozhovoru byli informanti dotazováni na organizaci času. Tato otázka se ptá nejen na otázky ohledně sportu nebo koníčků, ale také na průběh běžného dne a jeho harmonogramu, v neposlední řadě také na obstarání vlastní domácnosti a jaké činnosti informanti běžně dělají.

K této kategorii „**Organizování vlastního času**“ se vztahuje pět kódů **sport a koníčky, zájmy ve volném čase, denní rutina, strategie pro řízení času, každodenní úkoly v domácnosti.**

Kód, který vzešel z rozhovorů **sport a koníčky**, se zaměřuje na zkoumání zájmů a aktivit, které jedinci ve svém volném čase provozují. V této otázce se odpovědi velice lišily. Každý má jiné záliby a také záleží na dalších okolnostech jako je třeba škola nebo již zmiňovaná brigáda. Informantky I2, I3 a I4 žádný koníček ani sport nedělají, hlavním důvodem je nedostatek času: „*Já nemám vůbec čas. Buď jsem ve škole nebo v práci, takže já nic nedělám no.*“ Informantka I4 odpověděla: „*Koníček a sport úplně ne, ale spíš, když už můžu, tak mimo školu trávím čas s rodinou hodně. Jsem jedna z mála lidí z dětského domova, který jsou se svojí rodinou ještě v kontaktu.*“

Co se týče Informantů I1 a I5, tak ti už nějaké koníčky mají. Informant I1 našel velkou zálibu ve fotbale. „*Hraju fotbal. Když to půjde, tak bych chtěl hrát fotbal v Německu, kde bych za to dostával i zaplacen.*“ Informantka I5 hraje zase volejbal. „*Mám nějaké koníčky, uživit bych se tím nemohla a ani bych nechtěla, ale hraju volejbal. Dál jsem hrála další různé sporty, třeba byly DD cupy, takový soutěže pro dětský domovy, na který občas jezdím.*“

Další kód, který vzešel pod touto kategorií jsou **zájmy ve volném čase**. Trávení volného času je v životě každého člověka důležitou součástí pro osobní rozvoj a udržení duševní pohody. V této otázce se odpovědi informantů také hodně rozcházely. Někdo je více aktivní a rád podnikne nějaký výlet nebo akci, jiní zase tráví svůj čas nejraději u filmu v pohodlí domova. Informantky I3 a I5 jsou jasným příkladem toho, že každý má úplně rozdílné preference a záliby ve svém volném čase. Informantka I5 odpověděla:

„Ráda čtu, procházím se, cestuju, koukám na seriály, často jezdíme se ségrou na výlety.“ Informantka I3, je přesným opakem. *„Odpočívám hodně. Je to ve škole náročný, když se musím pořádně učit.“*

Na toto téma navazuje i další kód **denní rutina**. Jelikož všichni informanti do školy dojíždí a po škole jdou na brigádu nebo mají zrovna nějaký koníček, jejich průběh dne byl u všech v podstatě stejný. Informanti I1, I2 a I4 mají zrovna před zkouškami, takže hodně času tráví nad připravováním a učením. *Momentálně se ale připravuju na zkoušky, takže vždy jedu po škole domů a dělám si otázky a učím se.* Naopak Informantka I5 sdělila: *„To bude dost rychlý, protože mám školu daleko, takže jedu brzo ráno a vracím se pozdě večer a stačím se jen vysprchovat, kouknout se na něco do školy a jít zase spát. O víkendech chodím na brigádu a když mám volno, tak jdu většinou ven nebo něco podniknu se ségrou třeba nějaký výlet.“* Každý jedinec má svou vlastní rutinu a povinnosti, které odpovídají jeho konkrétním dovednostem, schopnostem a zájmům.

Pro správnou organizaci dne navazuje kód s názvem **strategie pro řízení času**. V tazatelské otázce byli informanti dotazováni na to, zda si nějakým způsobem plánují dny nebo si vytváří předem daný harmonogram. Vytváření a dodržování pevného plánu a harmonogramu má významný vliv na efektivitu a plynulý průběh každodenních aktivit. Informant byl I1 byl jediný, který si dny dopředu plánuje a odpověděl: *„Plánuju. Podle toho, jestli si musím druhé den navařit, protože ve škole nemám obědy, tak si vždy plánuju, co musím koupit a co zrovna budu vařit.“*

Informantky I2, I3, I4 a I5 shodly na tom, že si žádným způsobem dny neplánují. Vědí, jaké mají povinnosti, ale nevedou si žádný harmonogram. Informantka I5: *„To já si neplánuju. Víím, že mám jít do školy, nebo na brigádu, ale vůbec si to neplánuju. Je to něco, co musím udělat, ale není to tak, že bych si řekla, že další den někam půjdu. Vždycky když to přijde, tak to přijde.“* Tento rozdíl v přístupu k organizaci času může odrážet individuální preference a životní styl každého informanta, a zároveň tyto tvrzení ukazují, že neexistuje jediný správný způsob, jak si organizovat den, ale že každý jedinec si volí metodu, která mu nejlépe vyhovuje.

Posledním kódem v této kategorii jsou **každodenní úkoly v domácnosti**. Pravidelné vykonávání běžných domácích činností představuje klíčový krok k přípravě na plnohodnotný a samostatný život. Většina informantů se shodla na tom, že si domácnost zvládnou udržovat sami. Mezi běžné činnosti, které vykonávají děti v prostorách dětského domova patří například praní, vysávání a vaření. Informanti I1, I3, I4 a I5 bydlí ve startovacím bytě, takže tyto činnosti jsou schopni vykonávat na denní

bázi. Informant I1 se k tomuto tématu vyjádřil takto: „*Vařím, uklízím, peru. Ale nejčastěji to vaření. Na ten úklid často dohlížej tety, protože na to nejsem moc spolehlivěj a nechce se mi to dělat. Jsou to spíš holčičí práce.*“ Informantka I5 dodala, že tyto činnosti vykonávala ještě předtím, než do samostatného bydlení nastoupila. „*Než jsem šla na byt, tak jsem byla v jiném dětském domově, kde si děti o víkendech vařily samy, takže tam nás to naučili. A než jsem šla na byt, tak jsem si dělala svačiny do školy a prala jsem si sama. Byla jsem tím pádem už předtím samostatná, a proto mě pak mohli dát na byt samotnou.*“

Plnění domácích činností naznačuje určitou úroveň zralosti a schopnosti samostatného fungování. Je zajímavé pozorovat, že někteří informanti popisují svou zkušenost s přípravou na samostatné bydlení prostřednictvím úkolů v domácnosti ještě předtím, než nastoupili do startovacího bytu. Tato zkušenost jim poskytla důvěru a dovednosti potřebné pro úspěšný přechod do samostatného bydlení. Nicméně někteří informanti vyjádřili, že při některých úkolech preferují dohled či pomoc od vychovatelek, což ukazuje potřebu vedení.

Kategorie Hledání zaměstnání

Třetí dílčí výzkumná otázka „Jakým způsobem dotazovaní jedinci z dětských domovů přistupují k hledání zaměstnání?“ řeší strukturovaný přístup k hledání zaměstnání, který zdůrazňuje osobní dovednosti, aspirace a posiluje šance na úspěch v profesním životě. Dílčí výzkumná otázka má za cíl zjistit, jakou školu informanti studují, a zda se svému oboru chtějí do budoucna věnovat. Dále zjišťuje schopnosti nutné pro psaní životopisu. Jako poslední se ptá na to, zda by byli schopni se za prací odstěhovat.

K této kategorii „**Hledání zaměstnání**“ byly přiřazeny tři kódy **vzdělávání a budoucí profese, psaní životopisu jako reflexe profesního vývoje, strategie hledání zaměstnání**.

První kód, který byl přisouzen této kategorii je **vzdělávání a budoucí profese**. Odpovědi od informantů na otázku o jejich studované škole byly nesmírně rozmanité a různorodé. Informant I1 studuje obor truhlář a chce v tomto odvětví do budoucna i pracovat. Informantka I2 studuje kadeřnici, ale na otázku, zda by chtěla ve svém oboru pracovat odpověděla: „*Já si myslím, že by mě to mohlo bavit, akorát mi to kazej mistři. Takže si myslím, že až dokončím školu, že by mě to reálně mohlo bavit, ale v tý škole moc ne.*“ Informantka I3 studuje vysokou školu, ale nenašla zaměření, kterým by se chtěla vydat. „*Studuju vysokou školu v Praze, ale vůbec nevím ještě co chci dělat v životě. Na*

tu vysokou jsem šla jen z toho důvodu, že jsem si to chtěla prodloužit, ale vůbec nevím, co bych v životě chtěla.“

Informantka I4 a I5 mají podobný problém. Informantka I4 dodala: *„Jsem ve třetím ročníku na cukrárce, ale věnovat se tomu určitě nechci, protože jsem na tuhle školu šla hlavně kvůli ségře. A vůbec nevím, čím bych se chtěla do budoucna živit, proto si zvažuju podat přihlášku ještě na další střední školu s maturitou. Informantka I5 také sdělila: „Studuju vysokou školu v Praze, konkrétně právo a podnikání. Nevím, jestli bych to chtěla dělat, protože ještě nevím, co bych chtěla dělat. Na tu vysokou jsem šla, protože jsem si to chtěla zkusit. Právo mě hodně bavilo už na střední, takže jsem chtěla něco s tím právem, ale na té vysoké škole mě to nebaví.“* U dětí z dětského domova je běžné, že často chodí na druhý učební nebo maturitní obor a studují jen proto, aby stále mohly setrvat v dětském domově a prodloužily si tak svůj pobyt v něm.

K tomuto tématu se váže i **psaní životopisu jako reflexe profesního vývoje**. Psaní životopisu je důležité strukturovat informace o svých dovednostech, pracovních zkušenostech, vzdělání a vlastnostech tak, aby srozumitelně prezentovány pro potenciálního zaměstnavatele. Na tuto otázku všichni informanti odpověděli, že jsou schopni si životopis napsat sami, popřípadě by řekli o pomoc a konečnou kontrolu jejich vychovatelce. Informantka I3 to shrnula takto: *„Jo kdysi. Dělali jsme to i ve škole nebo bych se určitě mohla poradit s tetou.“* Toto tvrzení naznačuje, že i přes jejich schopnosti cítí potřebu zpětné vazby a podpory.

Poslední kód v této kategorii odkazoval na **strategii hledání zaměstnání**. Tento kód zkoumá možnosti pracovního uplatnění, konkrétně zvažuje jak možnosti hledání práce v okolí, tak případnou pracovní příležitost dál od místa bydliště nebo dokonce v zahraničí. Informant I1 odpověděl: *„Podle platu asi, ale radši v okolí. Kdyby mi vyšel ten fotbal, tak bych byl schopnej se i odstěhovat.“* Avizoval tak na předešlou odpověď, kde zmiňoval své plány do budoucna s fotbalem. Všechny informantky I2, I3, I4 i I5 se chtějí držet kolem svého bydliště, ať už kvůli rodině, sourozencům nebo dalším preferencím. Nicméně většina informantů preferuje zůstat v okolí svého bydliště z důvodů, které byly již výše uvedeny.

Kategorie Hledání bytu

Čtvrtá dílčí otázka nese název „Jak prožívají dotazovaní jedinci z dětských domovů proces budoucího hledání bytu?“ Tato dílčí výzkumná otázka se ptá na návrat zpět k rodičům, na výdaje, které se musí uhradit a na bydlení v pronájmu nebo vlastním bydlení.

Kategorie „**Hledání bytu**“ je dalším důležitým faktorem pro samostatný život mimo dětský domov a byly ji přiděleny tři kódy: **reintegrace do rodiny, domácí výdaje a financování, bydlení v pronájmu jako první adaptace samostatného bydlení**. Po jejich odchodu se musí soustředit na nalezení vhodného a pohodlného místa, které bude odpovídat jejich potřebám a představám.

V prvním kódu ohledně **reintegrace do rodiny** se informanti opět shodli. Nikdo z nich se k rodičům neplánuje vracet a ani Informantka I4, která stále kontakt s rodinou udržuje, uvedla: „*Určitě bych chtěla do vlastního, protože rodiče mají malý byt a v tu dobu už asi ani mít tento nebudou.*“ Informantovi I1 pomůže v začátcích jeho bratr, který je již osamostatněný a uvedl: „*Půjdu k bratrovi, bydlí v bytě s jedním volným pokojem a slíbil mi, že mi do začátku pomůže.*“ V případě, že není možné nebo žádoucí, aby se jedinci po svém odchodu z dětského domova vrátili zpět k rodičům, existují alternativní způsoby podpory a integrace do společnosti.

Každá domácnost obnáší nějaké **výdaje a financování**. Všichni informanti věděli, jaké výdaje musí uhradit, pokud bydlí v bytě. Odpověď některých informantů byla překvapující. Nezapomínali uvádět příklady výdajů, které se mohou zdát ostatním jako samozřejmost. Informant I1 řekl: „*Nájem, energie a se vším všudy, co k tomu patří. Dál jídlo, určitý nezbytný věci jako je paušál, drogerie, oblečení, a to je asi vše.*“ Informantka I3 dodala: „*Jsou tam různé poplatky jako popelnice, wifi, televize atd.*“ Všichni informanti se shodli na tom, že jsou si vědomi široké škály výdajů spojených s bydlením a nezapomínají na drobné, ale důležité náklady, které mohou přijít. Takový přístup k finančnímu plánování značí jejich informovanost a odpovědnost.

Z rozhovoru vyplynulo **bydlení v pronájmu jako první adaptace samostatného bydlení**. Na téma bydlení jsem se v závěru zeptala na to, zda by informanti raději bydleli v pronájmu nebo si pořídili vlastní bydlení. Informantka I3 odpověděla: „*Tak určitě by bylo super vlastní, ale dnes to stojí dost peněz, takže na začátek spíš pronájem.*“ Informantka I4 sdělila: „*Já se snažím si na budoucí bydlení šetřit. Mám sirotčí a mám dá se říct výhodu oproti ostatním, a pokud to půjde, tak mým snem je mít jednou baráček. Záleží, jaký budou ty hypotéky. Uvidím, jak to bude za pár let a může se toho hodně ještě*

změnit.“ A Informantka I5 má následující představu: „*Asi bych raději bydlela ve větším bytě, který by měl někde jinde zahrádku. Do baráku bych asi úplně nechtěla.*“ Každý z informantů má vlastní představy ohledně budoucího bydlení, které odrážejí jejich individuální preference a situaci.

Kategorie Příprava na odchod

Poslední pátá dílčí otázka: „Jakým způsobem probíhá aktivní příprava dotazovaných jedinců z dětských domovů na odchod z ústavního zařízení?“ měla za úkol zjistit, zda mají jedinci v rámci jejich přípravy na odchod edukativní programy, jakým způsobem jsou připravováni na odchod, zda mají v potřeby pomoci povědomí o institucích, jestli vlastní řidičský průkaz a co jeho vlastnění obnáší a jako poslední zjišťovala, zda mají zkušenost s komunikací s úřady a jaké doklady si konkrétně zařizovali.

Tato kategorii „**Příprava na odchod**“ tvoří pět kódů **Slunce a IREAS jako edukativní programy, vychovatelky jako opora v přípravě na odchod, pomoc institucí při přechodu do samostatného života, získání řidičského průkazu a interakce s úřady.**

Z rozhovorů vyplynuly dva konkrétní programy pro dětské domovy a tím je **Slunce a IREAS jako edukativní programy.** Zde odpovídali informanti různě. Nejstarší Informantky I3 a I5 měli jiné programy než mladší informanti I1, I2 a I4. V konečném fázi se ale oba uvedené programy věnují podobným tématům. Obě Informantky I3 a I5 uváděly projekt Slunce: „*Já jezdila na Slunce, a tam jsou různé workshopy nebo přednášky na různé témata. Byla tam finanční gramotnost, hledání práce a tak. Bylo to vlastně každý měsíc na dva dny.*“

Informantka dodala: „*Nebylo to tak, že by nám říkali, jak to v životě chodí, ale spíš se hodně zaměřovali na finance. Vždy tam pozvali nějakého lektora a ten tam říkal třeba jak šetřit, abychom si nepůjčovali peníze a uměli jsme s nima hospodařit.*“ Mladší Informanti I1, I2 a I4 uváděly projekt IREAS o kterém zmínili toto: „*Jezdíme na semináře. Hlavně tam řešíme finanční gramotnost a všechny věci, jak to funguje.*“ Informantka I2 o něm dodala: „*Tam nás učej finanční gramotnosti a takový věci, dál tam máme kurzy v našem oboru, který studujeme. Já tam můžu jít třeba na kurz barvení nebo stříhání.*“ Informantka I4 uvedla i další přednášky o kterých hovoří: „*Programy na finanční gramotnost, komunikační dovednosti, jak si vyhledat na internetu různé články nebo kde najít zaměstnání.*“

Dalším bodem, při přípravě na samostatný život tvoří u dětí **vychovatelky jako opora při přípravě na odchod**. Nejvíce se jedinci obrazejí na pracovníky dětského domova, ve kterých nalézají největší důvěru. Informant I1: „*Dostáváme od vychovatelek rady, ale to spíš takový ty osobní.*“ Informantka I4 také dodala: „*Jezdíme na ten IREAS, dále nám pomáhají se vším vychovatelky, ať už s různými dokumenty, hledáním práce, psaním životopisu a tak.*“ Tato podpora ze strany vychovatelů představuje důležitý prvek v přechodu do samostatného života. Jejich osobní rady a praktická pomoc mohou výrazně usnadnit adaptaci na nové životní situace a překážky.

Na co se ale dotazovaní jedinci neobracejí v případě potřeby je **pomoc institucí při přechodu do samostatného života**. Vyšlo najevo zajímavé zjištění a to bylo, že informanti neměli tušení o konkrétních institucích, na které se mohou mladí lidé obrátit. Uváděli, že nad tímto tématem ani nepřemýšleli, a ani jim to nebylo nikde sděleno. Informantka I4 se spoléhá na tety nebo kurátorku: „*Jsou tu tety nebo kurátorka, který by mi pomohly. Nebo si něco najdu na internetu, kde je toho spoustu pro děti z děčáku.*“ Tento nedostatek informovanosti naznačuje možnou mezeru v poskytování podpory mladým lidem v procesu osamostatňování. Spíše vyhledávají pomoc a informace od svých blízkých nebo se spoléhají na internet, což může vést k nejistotě nebo nedostatečné přípravě.

Dalším kódem bylo **získání řidičského průkazu**. Jediná Informantka I4 vlastní řidičský průkaz a uvedla: *momentálně si hledám nějaké vhodné auto pro mě, protože jsem si nějaké peníze našetřila. Vlastní auto jsem ještě nevladnila, ale co tak vím, tak se musí dělat pravidelný servis auta, například měnit olej, měnit pneumatiky, platit povinné ručení, když někdo chce, tak dálniční známku.*“ Informant I1 si momentálně řidičský průkaz dělá, ale uvedl: „*Momentálně si ho dělám a moc nevím, co to obnáší.*“ Získání řidičského průkazu přináší nové povinnosti a závazky, které mohou být pro jednotlivce nové a neznámé. Například vedle řízení automobilu se často objevují úkoly spojené s údržbou vozidla, jako je pravidelná výměna oleje, péče o pneumatiky, a samozřejmě finanční závazky spojené s povinným ručením. Tyto nové povinnosti mohou být pro začínající řidiče překvapením.

S čím se budou určitě jedinci často potýkat ve svém životě ještě mnohokrát bude **interakce s úřady**. Každý z informantů už má určitou zkušenost se zařizováním dokladů na úřadě. V rámci této části se zjistilo, že nejmladší Informantka I2 měla zkušenost pouze s občanským průkazem a průkazem na hromadnou dopravu. „*Byla jsem si zařizovat občanku. Byla jsem se vyfotit s tetou, ale vyzvedla jsem si ji sama. No a byla jsem si*

zařizovat letadlo a myslím si, že tohle si zvládnou sama zařídit, nepotřebuju nikoho u toho, ale jsem radši, když tam někdo se mnou pro jistotu je.“ A na to starší Informantka I3 doplnila, že má i přes větší zkušenosti také větší jistotu, když ji někdo doprovází. *„Byla jsem si zařizovat občanku. Zvládla jsem to sama, ale nerada chodím takhle sama i třeba k doktorovi, vždy jsem radši, když mě někdo jde podpořit a dohlédne na mě.“* Je zjevné, že i přes rozdílné úrovně zkušeností se zařizováním dokumentů na úřadech, obě informantky vyjadřují potřebu doprovodu při těchto činnostech. Z toho vyplývá, že interakce s úřady může být pro mnohé jedince stresující situací, a proto preferují podporu od blízkých osob.

4.7 Shrnutí výsledků výzkumného šetření

Výzkumné šetření se zaměřilo na pohled dotazovaných jedinců z dětského domova na jejich přípravu na samostatný život po jejich odchodu z ústavního zařízení. Cílem bylo získat hlubší vhled do postupů, metod a celkové problematiky spojené s tímto procesem. Výzkum byl proveden prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s jedinci z dětského domova ve Středočeském kraji. Informanti byli vybráni s ohledem na jejich věk, především ti starší, kteří se připravují na odchod z dětského domova.

V první dílčí otázce, která zní: **„Jaký je stupeň finanční gramotnosti dotazovaných jedinců z dětských domovů?“**, byly stanoveny čtyři tazatelské otázky. Výzkumné šetření ukázalo, že většina informantů si přivydělává brigádami od doby, kdy to je možné. Zároveň vyšlo najevo, že umí šetřit peníze, přičemž to závisí na aktuální situaci v daném měsíci. V otázce výdajů se odpovědi lišily, přičemž někteří uváděli výdaje na cigarety, oblečení nebo jídlo. Když byli dotázáni na očekávanou finanční podporu po opuštění dětského domova, tři informanti o ní věděli, zatímco dva si nebyli jisti přesnou částkou.

Cílem druhé dílčí otázky bylo zkoumat, **jak si dokáží dotazovaní jedinci z dětských domovů organizovat čas v rámci přípravy na samostatný život?** Celkem byli informanti dotázáni na pět tazatelských otázek. Informace od informantů naznačují různorodost aktivit a koníčků, od různých sportů jako je fotbal nebo volejbal nebo cestování. Ve svém volném čase nejraději tráví čas s kamarády, sledují filmy a seriály nebo podnikají různé výlety. Většina respondentů tráví většinu svého dne ve škole a následně se věnuje brigádám, sportu nebo domácím či školním povinnostem. Zajímavý je fakt, že většina informantů neprojevuje pevný plánovací režim a řídí se momentálním nápadem. Většina z nich je schopna zvládat běžné domácí činnosti jako je například

vaření, praní či vysávání, ačkoliv jeden informant vyjádřil jistou nechuť k plnění domácích prací.

Třetí výzkumná otázka zkoumala, **jakým způsobem dotazovaní jedinci z dětských domovů přistupují k hledání zaměstnání?** Informanti byli dotazováni na tři tazatelské otázky. První tazatelská otázka se soustředila na jejich studijní dráhu a zájem o pracovní uplatnění v oboru. Zjistilo se, že tři informanti jsou před závěrečnými zkouškami na středním odborném učilišti, z nichž dva vyjádřili zájem pracovat ve svém oboru, zatímco jedna plánuje další studium s maturitou. Dvě informantky studují vysokou školu a zatím nemají jasno v tom, čemu by se v budoucnu chtěly věnovat. Druhá otázka se zabývala tvorbou životopisu a schopností informantů napsat si ho samostatně, popřípadě o čí pomoc by si řekly. Všichni měli zkušenost s psaním životopisu, přičemž někteří uvedli, že by o pomoc požádali vychovatelku. Třetí otázka se dotazovala na hledání práce v okolí nebo se za prací odstěhovat. Informanti preferují práci v okolí, což naznačuje silné spojení s aktuálním prostředím.

Čtvrtá dílčí výzkumná otázka se zaměřovala na to, **jak prožívají dotazovaní jedinci z dětských domovů proces budoucího hledání bytu?** První otázka se věnovala možnosti odstěhování se zpět k rodičům, přičemž všichni informanti uvedli že neplánují návrat k rodičům. Jedna informantka i přes dobrý vztah s rodiči uvedla, že to není možné z důvodu omezeného prostoru u rodičů. Druhá tazatelská otázka se zabývala povědomím o nákladech spojených s bydlením v bytě. Všichni jmenovali základní platby, jako elektřinu, plyn, vodu, wifi a televizi. Někteří dodali další výdaje jako poplatky za popelnice, drogerie a jídlo. Poslední otázka dotazovala na preferenci bydlení v pronájmu nebo ve vlastním bytě. Všichni informanti vyjádřili přání v budoucnu vlastnit vlastní bydlení, i když ze začátku by spíš zvažovali pronájem.

Pátá výzkumná otázka zjišťovala, **jakým způsobem probíhá aktivní příprava dotazovaných jedinců z dětských domovů na odchod z ústavního zařízení?** Informanti byli konfrontováni s pěti tazatelskými otázkami. První se zaměřovala na edukační programy, přičemž tři informanti se účastní programu IREAS, kde se věnují finanční gramotnosti, komunikačním dovednostem a hledání zaměstnání. Další dvě informantky předtím navštěvovaly program Slunce, kde se rovněž věnovaly finanční gramotnosti prostřednictvím různých seminářů. Druhá otázka se týkala přípravy na odchod. Největší důraz kladli informanti na jejich vychovatelky, které jim poskytují nejen osobní rady, ale také rady týkající se dokumentů, školy a hledání práce. Třetí otázka

zkoumala informovanost informantů o institucích, které mohou navštívit. Většina jednotlivců však neznala konkrétní instituce a spoléhala spíše na pomoc vychovatelek.

Čtvrtá otázka se dotazovala na vlastnictví řidičského průkazu a co jeho vlastnění s sebou nese. Pouze jedna informantka vlastní řidičský průkaz a jeden informant právě navštěvuje autoškolu. Jejich odpovědi naznačily důležitost povinného ručení, údržby automobilu a dalších aspektů. Poslední otázka se věnovala zařizování dokumentů na úřadech, kde všichni informanti odpověděli, že s nimi měli zkušenost. Zřizovali si občanský průkaz, kartou na MHD a jedna z nich i již zmiňovaný řidičský průkaz. Tři informantky preferují doprovod někoho zkušenějšího při komunikaci s úřady.

Shrnutí výzkumu naznačuje, že děti projevují výborné dovednosti v oblasti finanční gramotnosti a samostatnosti. Zvládají šetřit, starat se o domácnost a plnit domácí práce. Nicméně, ve směru kariéry mohou mít nejistotu a omezený přehled o institucích, na které se mohou, na které se mohou v případě potřeby obrátit po jejich odchodu. Závěrem lze konstatovat, že jsou sice připraveny na samostatný život, ale existují určité oblasti, ve kterých potřebují další podporu a informace.

Závěr

V závěru bakalářské práce lze shrnout, že první kapitola teoretické části se věnovala tématu ústavní výchovy, zahrnující pohled na samotnou ústavní výchovu a další školská zařízení v tomto kontextu. Dále se první kapitola věnovala příčinám umístění dětí do ústavní péče v případě, že se o ně rodiče neumějí, nemohou nebo nechtějí postarat. Dále byla rozebrána role vychovatele s důrazem na jeho vlastnosti a potřebné kompetence k plnění této profese. Druhá kapitola se zaměřila na charakteristiku dětských domovů, který poskytuje přímé zaopatření, stravování, ubytování, vzdělávání, péči a citové potřeby dětem dle jejich individuálních potřeb. Práce pohlížela i na různá specifika jedinců žijících v těchto domovech. U jedinců se může objevit horší vývoj po stránce intelektové, emoční nebo charakterové. Dále byla zdůrazněna rizika spojená s dlouhodobým pobytem v těchto institucích. Stěžejní třetí kapitola detailně popsala popis proces přípravy dětí na odchod z dětského domova. Přiblížila proces ukončení ústavní výchovy a také práce zmínila příklady pár konkrétních institucí, které mohou poskytnout pomoc, oporu a začátek nového startu v jejich samostatném životě. Mezi takové typy podpory patří hlavně odborné poradenství, doprovázení, ubytování nebo finanční pomoc. Navazující empirické šetření analyzovalo, jak dotazovaní jedinci prožívají přípravný proces odchodu z dětského domova v kontextu jejich následného samostatného života.

Výzkumné šetření se soustředilo na výzkumný soubor pěti informantů, kterými byli mladí jedinci z dětského domova ve Středočeském kraji a mají těsně před svým odchodem a připravují se na něj. Výsledky empirického šetření specifikovaly stupeň finanční gramotnosti, dále organizaci času a plánování denního harmonogramu, hledání zaměstnání, bydlení a v neposlední řadě i průběh aktivní přípravy na odchod z ústavní výchovy. Bakalářská práce měla za cíl zjistit, jak dotazovaní jedinci prožívají proces odchodu z dětského domova a zároveň zkoumala způsob, jakým se na tento odchod připravují. Cíl výzkumného šetření a cíl bakalářské práce považuji za splněný. Je důležité si uvědomit, že výsledky nemusejí být platné na všechny jedince, které čeká opuštění dětského domova. Tato práce je určena pouze jako možná inspirace toho, jakým způsobem by mohla být realizována příprava dětí z dětských domovů na jejich odchod. Výsledky mohou být využity také pro informování veřejnosti o problematice mladých lidí opouštějící dětské domovy, což může vést k větší podpoře a porozumění.

Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje

AUTOR ANONYMIZOVÁN. *Přechod mladého dospělého do systému mimo dětský domov po dosažení zletilosti*. Dětský domov, Praktická škola, Základní škola a Mateřská škola *. 2022.

BĚHOUNKOVÁ, Leona. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. ISBN 978-80-87652-87-9.

BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Pedagogika (ISV). Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-08-9.

BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-4248-9.

BITTNER, Peter, HAVIGEROVÁ, Lenka, JANIŠOVÁ, Ivana a LANGHANSOVÁ, Hana. *Děti z ústavů: právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte*. Brno: Liga lidských práv, 2007. ISBN 978-80-903473-4-2.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.

HRDLIČKOVÁ, Vlasta a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Výchovně vzdělávací práce v dětských domovech*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. ISBN 14-554-87.

JANSKÝ, Pavel. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus. Recenzované monografie. 2014. ISBN 978-80-7435-534-9.

KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie; 44. ISBN 978-80-7435-411-3.

LANGMEIER, Josef a MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.

MATOUŠEK, Oldřich. Reakce společnosti na špatné zacházení s dítětem. In: MATOUŠEK, Oldřich, KOLÁČKOVÁ, Jana, KODYMOVÁ Pavla a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010, s. 31-33. ISBN 978-80-7367-818-0.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče. 2. rozš. a přeprac. vyd.* Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-76-1.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

RICHTEROVÁ, Bohdana a ORGONÍKOVÁ, Lenka. *Různé cesty pomoci: porovnání teorie a praxe sociální práce s lidmi bez domova*. Krnov: AKLUB, Centrum vzdělávání a poradenství, 2008. ISBN 978-80-254-1562-7.

SLOMEK, Zdeněk. *Etopedie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-86723-84-6.

ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 9788073673185.

STÁRKA, Jan. Preventivně výchovná péče, ústavní a ochranná výchova. In: PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 133-140. ISBN 978-80-7367-423-6.

ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

VAŠTÁTKOVÁ, Jana a VYHNÁLKOVÁ, Pavla. *Rodina a náhradní rodinná péče*. Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 978-80-7409-013-4.

Elektronické zdroje

CERQUEIROVÁ, Andrea. Vstup dospívajícího dítěte do samostatného života je těžký. Z dětského domova dvojnásobně. In: *Šance dětem* [online]. 2011 [cit. 2024-01-25]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/vstup-dospivajiciho-ditete-do-samostatneho-zivota-je-tezky-z-detskeho-domova-dvojnaso-bne#projekt-rozhled-nabizi-pomoc-s-karierou>.

DŮM NA PŮLI CESTY. Rodina je základem lidského bytí. V rodině se člověk učí základním dovednostem, sociálními rolím, učí se přijímat zodpovědnost za své činy. Existují však děti (a není jich málo), které jsou v tomto značně znevýhodněné. A to jsou děti v dětských domovech. In: *Rodina* [online]. 2003 [cit. 2024-01-12]. Dostupné z: <https://www.rodina.cz/clanek3533.htm>.

KOSTI-AUER, Anna-Liisa. It pays to invest in foster care. In: *Preparation for independent living* [online]. 2011 [cit. 2024-03-12]. Dostupné z: <https://www.sos-childrensvillages.org/getmedia/db45016e-a5df-4995-819e-af02d6634347/Preparation-for-Independent-Living,-Briefing-paper-3-web.pdf>.

KOTLÁR, Lukáš. S tím, že žijí v „děcáku“, se tamní děti vyrovnávají většinou po svém. Pomoci by jim mohl psycholog, těch je však dlouhodobě málo. In: *Romea* [online]. 2010 [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: <https://romea.cz/cz/domaci/neexistuje-systemove-reseni-a-chybi-financni-prostredky-detem-z-detskych-domovu-chybi-pece-psychologu>.

KUBÍČKOVÁ, Hana. Vztah vybraných vlastností osobnosti vychovatele a klimatu ve výchovné skupině. In: Česká asociace pedagogického výzkumu, z.s. [online]. 2006 [cit. 2024-01-25]. Dostupné z: https://capv.cz/vztah-vybranych-vlastnosti-osobnosti-vychovatele-a-klimatu-ve-vychovne-skupine/?doing_wp_cron=1708521982.6875419616699218750000.

MOST K NADĚJI. Dům na Půl Cesty Liberec. In: *Most k naději* [online]. 2011 [cit. 2024-01-25]. Dostupné z: <http://www.mostknadeji.eu/liberecky-kraj/dum-na-pul-cesty-liberec/>.

MOST K NADĚJI. Kolik dětí opouští ročně dětské domovy v ČR? In: *Most k naději* [online]. 2016 [cit. 2024-01-22]. Dostupné z: <http://www.mostknadeji.eu/liberecky-kraj/dum-na-pul-cesty-liberec/>.

NADACE TEREZY MAXOVÉ. Grantová pravidla. In: *Nadace Terezy Maxové* [online]. 2021 [cit. 2025-01-23]. Dostupné z: <https://nadaceterezymaxove.cz/grantova-pravidla/>.

NADAČNÍ FOND VERONIKY KAŠÁKOVÉ. Kolik žije dětí v dětských domovech v ČR? In: *Nadační fond Veroniky Kašákové* [online]. 2019 [cit. 2024-01-25]. Dostupné z: <https://www.nfvk.cz/kolik-zije-deti-v-detskych-domovech-v-cr/>.

NADAČNÍ FOND VERONIKY KAŠÁKOVÉ. Restart. In: *Nadační fond Veroniky Kašákové* [online]. 2019 [cit. 2024-01-25]. Dostupné z: <https://www.nfvk.cz/restart/>.

Nařízení vlády č. 460/2013 Sb., Nařízení vlády o stanovení částky příspěvku na úhradu péče, částky kapesného, hodnoty osobních darů a hodnoty věcné pomoci nebo peněžitého příspěvku dítěti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2024 [cit. 2024-01-25]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2014-181>.

SDRUŽENÍ PĚSTOUNSKÝCH RODIN. Dítě v systému náhradní rodinné péče. In: *Pěstouni* [online]. 2008 [cit. 2024-01-11]. Dostupné z: <https://www.pestouni.cz/wp-content/uploads/2019/02/sbornik-prispevku-konference-nrp-2008.pdf>.

STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. Dítě v ústavu. In: *Šance dětem* [online]. 2012 [cit. 2023-01-25]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/dite-v-ustavu>.

ŠANCE DĚTEM. Azylový dům. In: *Šance dětem* [online]. 2011 [cit. 2024-01-25]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/slovník/azylovy-dum>.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2024 [cit. 2024-01-25]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2014-181>.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2024 [cit. 2024-01-25]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2014-181>.

Příloha

Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu a jeho následný souhlas pro účely bakalářské práce Příprava dětí z dětských domovů na samostatný život

Já níže podepsaný/á potvrzuji, že:

- a) Byl/a jsem informován/a o účelu rozhovoru, kterým je sběr dat pro potřeby výzkumu bakalářské práce Elišky Červinkové s názvem Příprava dětí z dětských domovů na samostatný život. Cílem výzkumu je zjistit, jak děti prožívají přípravný proces odchodu z dětského domova v kontextu jejich následného samostatného života.
- b) Bylo mi sděleno, jak dlouho bude rozhovor trvat a jaký bude mít průběh. Jsem seznámen/a s právem odmítnout odpovědět na jakoukoliv otázku, případně do 3 dnů odmítnout účast ve výzkumu.
- c) Souhlasím s nahráváním následujícího rozhovoru na diktafon a jeho následným zpracováním. Zvukový záznam rozhovoru nebude poskytnut třetím stranám a po přepsání bude vymazán.
- d) Byl/a jsem obeznámen/a s tím, jak bude s rozhovory nakládáno a jakým způsobem bude zajištěna anonymita i po skončení rozhovorů, která znemožní identifikaci mé osoby. Nikde nebude uvedeno mé jméno či jiné osobní údaje, díky kterým bych mohl/a být identifikován/a.
- e) Dávám své svolení k tomu, aby výzkumnice použila rozhovor pro potřeby své bakalářské práce a některé části v ní může citovat, zvuková nahrávka rozhovoru však bude po ukončení výzkumu smazána.

Dle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů ve znění pozdějších předpisů uděluji souhlas s účastí v uvedeném výzkumném projektu a s poskytnutím výzkumného materiálu.

Dne:

Podpis respondenta:

Podpis výzkumníka:

Přepis rozhovoru s informantem (I4)

T: „*Chodíte si přivydělat na brigádu? Pokud ano, od kdy chodíte na brigádu?*“

I: „*Ted' na konci roku 2023 mi skončila smlouva na brigádě, ale mám už novou nabídku. A chodím už od patnácti, hned jak to bylo možný.*“

T: „*Už jste tam nechtěla chodit?*“

I: „*Ono to bylo v Praze a já chci dělat něco, co bych mohla dělat i po škole, abych měla víkendy volný a abych mohla jezdit za rodinou. Takže vlastně chodím na brigády, abych si přivydělala a mám něco i pro sebe, popřípadě abych si mohla i šetřit a s tím, že ted' budu měnit pouze místo.*“

T: „*Umíte si nějaké peníze ušetřit nebo spíše vše utratíte?*“

I: „*Jak kdy a jak který měsíc. Když si něco přeju delší dobu a stojí to víc peněz, tak jsem schopná si ušetřit. Ted' jsem si ušetřila i na auto.*“

T: „*Za co nejvíce utrácíte?*“

I: „*Hlavně za cigarety, pak za oblečení a jídlo.*“

T: „*Vy už vlastně bydlíte ve startovacím bytě. Jak to probíhá s nakupováním potřebných věcí?*“

I: „*Dostávám na měsíc určitý obnos peněz, se kterým musím vyjít. Nakupuju si sama i si obstarávám celou domácnost, ale musím od všeho dokládat účtenky. Často právě s penězma na jídlo nevystačím, tak si to kupuju ze svého.*“

T: „*Víte, kolik peněz dostanete, až opustíte dětský domov? Jak je využijete?*“

I: „*Dvacet pět tisíc, nějak tak. Vím, že se to snad měnilo a navyšovalo, ale zatím to nějak neřeším, protože nemám v plánu ještě opouštět dětský domov, takže si to budu zjišťovat, až to bude aktuální, protože se to do té doby může zase změnit.*“

T: „*Jaký děláte sport nebo koníček? Chtěl/a byste se tím živit?*“

I: „*Koníček a sport úplně ne, ale spíš když už můžu tak mimo školu trávím čas s rodinou hodně. Jsem jedna z mála lidí z dětského domova, který jsou se svojí rodinou ještě v kontaktu.*“

T: „*Co rád/a děláte ve svém volném čase?*“

I: „*Tak nejraději čtu knížky, poslouchám hudbu nebo sleduju filmy nebo seriály. Když je hezký počasí, tak ráda cestuju a sportuju. Záleží hlavně na náladě.*“

T: „*Jak vypadá Váš běžný den?*“

I: „*Vstanu do školy, občas si něco udělám k snídani, občas ne. Jedu do školy do Nymburka a když máme praxe tak vstávám i ve tři hodiny ráno, protože na praxích musíme být v půl šestý. Po škole nebo po praxích, když je mám, tak jedu za rodinou. Momentálně se ale připravuju na zkoušky, takže vždy jedu po škole domů a dělám si otázky a učím se.*“

T: „*Jakým způsobem si plánujete dny?*“

I: „*Dny si neplánuju, jenom když mám brigádu, tak na jakou směnu se napsat. Většinou dělám v ten den to, co zrovna chci a na co mám náladu.*“

T: „*Umíte si obstarat vlastní domácnost? Jaké činnosti běžně děláte?*“

I: „*Teď zrovna musím pověsit prádlo z pračky, protože se mi doprala. Děláám běžné činnosti jako je úklid, praní, žehlení, vysávání. Dokonce si i vařím. Dnes budu dělat čínský nudle se zeleninovou směsí. Dřív jsem si spíš jídlo kupovala hlavně kebab nebo pizzu, která je za rohem, ale pak jsem právě nevystačila s penezma, tak se snažím si poslední dobou spíš vařit i na víc dní dopředu. Obědy mám ve škole, takže si vařím jen večere.*“

T: „*Jakou školu studujete? Chcete pracovat ve svém oboru?*“

I: „*Jsem ve třetím ročníku na cukrářce v Nymburce, ale věnovat se tomu určitě nechci, protože jsem na tuhle školu šla hlavně kvůli ségře. A vůbec nevím, čím bych se chtěla do budoucna živit, proto si zvažuju podat přihlášku ještě na další střední školu s maturitou. Děláám to vyškrtávací metodou, takže se podívám, jaké školy jsou v okolí, jaký tam jsou spoje a podívám se, co by mě tam tak zajímalo a taky koukám na předměty, jelikož nechci*

předměty jako je fyzika a chemie, takže to je další věc, co dělám ve svém volném čase, že si hledám střední školu.“

T: „Uměl/a byste si sám/sama napsat životopis? O či pomoc byste si popřípadě řekl/a?“

I: „Několikrát. Jednou s tetou a jednou jsem si ho aktualizovala sama, ale dělali jsme to i ve škole.“

T: „Chtěl/a byste si najít práci ve tvém okolí nebo byste se klidně za prací odstěhoval/a?“

I: „Spíš asi v okolí případně v Praze. To mám furt u tý rodiny, který se chci držet.“

T: „Plánujete se odstěhovat zpět k rodičům, nebo si najít vlastní bydlení?“

I: „Určitě bych chtěla do vlastního, protože rodiče mají malý byt a v tu dobu už asi ani mít tento nebudou.“

T: „Víte, jaké výdaje musíte uhradit, pokud bydlíte v bytě? Uveďte pár příkladů“

I: „Elektrina, plyn, voda, wifi, za televizi nebo rádio.“

T: „Chtěl/a byste raději bydlet v pronájmu nebo si najít vlastní bydlení? A proč?“

I: „Já se snažím si na budoucí bydlení šetřit. Mám sirotčí a mám dá se říct výhodu oproti ostatním, a pokud to půjde, tak mým snem je mít jednou baráček. Záleží, jaký budou ty hypotéky. Uvidím, jak to bude za pár let a může se toho hodně ještě změnit.“

T: „Máte v rámci přípravy na odchod z dětského domova nějaké edukativní programy? Jaké to jsou?“

I: „Jezdím na IREAS, a to je tak jediný, protože jsem vlastně do děcáku přišla až v šestnácti letech. Máme tam různé programy na finanční gramotnost, komunikační dovednosti, jak si vyhledat na internetu různé články nebo kde najít zaměstnání. A co mě bavilo nejvíce, tak byl poslední víkend, jak obsahem, tak tam byl i kurz sebeobrany. Semináře byly dobrovolný, ale já jezdila vždycky. Důvod, proč jsem se na ty semináře hlásila je, že každá získaná dovednost nebo informace je plus.“

T: „Jakým způsobem jste připravován/a na odchod z dětského domova?“

I: „Jezdíme na ten IREAS, dále nám pomáhají se vším vychovatelky, ať už s různými dokumenty, hledáním práce, psaním životopisu a tak.“

T: „Máte povědomí o institucích, na které byste se mohl/a v případě potřeby obrátit? Jaké to jsou?“

I: „Určitě jo. Minimálně jsou tu tety nebo kurátorka, který by mi pomohly. Nebo si něco najdu na internetu, kde je toho spoustu pro děti z děčáku.“

T: „Máte řidičský průkaz? Popř. byste si ho chtěl/a udělat? Víte, co obnáší vlastnění automobilu?“

I: „Ano mám a momentálně si hledám nějaké vhodné auto pro mě, protože jsem si nějaké peníze našetřila. Vlastní auto jsem ještě nevlastnila, ale co tak vím, tak se musí dělat pravidelný servis auta, například měnit olej, měnit pneumatiky, platit povinné ručení, když někdo chce, tak dálniční známku.“

T: „Jaké doklady už jste si dokázal/a na úřadě zařídit?“

I: „Občanku, kterou jsem už dvakrát ztratila a říkali, že když ji ztratím znovu, že už zaplatím 500. Měnila jsem nedávno pojišťovnu a asi jsem to pozdě nahlásila a přišlo mi poštou, že dlužím nějakých třicet tisíc korun pojišťovně, ale říkala jsem si, že je to blbost, když jsem student, a tak jsem tam přišla, dala jsem jim jen potvrzení o studiu a bylo to v pohodě, ale když jsem ten dopis dostala, tak jsem se fakt strašně vylekala.“